

**VYŠEHRADSKÉ
KRAJINY
A VIACRÝCHLOSTNÁ
EURÓPA:
VNÍMANIE,
POZÍCIE,
STRATÉGIE**

Euro Policy

 MINISTERSTVO
ZAHRA NIČNÝCH VECÍ
A EURÓPSKYCH ZÁLEŽITOSTÍ
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

**GOOD
IDEA
SLOVAKIA**

OBSAH

PREDSLOV	3
1. Stručná história pojmu	4
1.1. Od Mertesa/Prilla k Macronovi	4
2. DEFINÍCIE	5
3. V4 A SÚČASNÉ PROJEKTY HLBŠEJ INTEGRÁCIE	6
3.1. Právny základ	6
3.2. Zapojenie V4	6
4. VÝZNAM	8
4.1. Česká republika	8
4.2. Maďarsko	8
4.3. Poľsko	9
4.4. Slovensko	10
5. OHLAS	11
5.1. Česká republika	11
5.2. Maďarsko	11
5.3. Poľsko	11
5.4. Slovensko	11
6. SMEROVANIE	12
6.1. Česká republika	12
6.1.1. Bezpečnosť na prvom mieste	12
6.1.2. Schengenský priestor	12
6.2. Maďarsko	13
6.2.1. Menová únia	13
6.2.2. Úrad európskeho prokurátora	13
6.2.3. Frontex	13
6.2.4. Dane	14
6.2.5. Sociálna únia	14
6.3. Poľsko	14
6.3.1. Vnútri alebo mimo? Vnútri. Určite, Možno	14
6.3.2. Prieskumy (Poliaci) proti Poľxitu	14
6.4. Slovensko	15
6.4.1. Prevaha ekonomických argumentov	15
6.4.2. Zmena postoja v kritických bodoch	15
6.4.3. Obrana, spravodlivosť a vnútro	15
7. POSTOJE	16
7.1. Česká republika	16
7.2. Maďarsko	16
7.3. Poľsko	17
7.4. Slovensko	18
8. POROVNÁVANIE NEPOROVNATEĽNÉHO?	19
9. ODPORÚČANIA	20

PREDSLOV

Pojem „viacrýchlostná integrácia“ sa objavuje stále častejšie. Pravidelne sa k nemu vracajú zástancovia, aj oponenti hlbšej integrácie, najmä v obdobiach slabého, či neexistujúceho konsenzu o jej ďalšej rýchlosti a smerovaní. To spôsobuje aj významovú nejasnosť pojmu – najmä v prípadoch, keď sú v diskusii použité podobné termíny s prekrývajúcimi sa významami.

Táto analýza ponúka prehľad vnímaní, „viacrýchlostnej Európy“ v krajinách Vyšehradskej štvorky. Nemá ambíciu poskytnúť rozsiahle definície, ani podrobný opis histórie pojmu. Sústreďuje sa na súčasnú diskusiu o budúcnosti európskej integrácie, ohraničenú rokmi 2014-2019.

Pojem „viacrýchlostná integrácia“ alebo „viacrýchlostná Európa“ má premenlivý význam a často sa používa popri termínoch ako Európa à la carte, jadro integrácie, variabilná vnútorná geometria a pod. – hoci s nimi úplne nekorešponduje. náš výskum verejného a politického diskurzu vo Vyšehradských krajinách ukazuje, že tieto pojmy bývajú občas pomýlené alebo vedome zamieňané.

Dokument otvára krátky pohľad na históriu pojmu „viacrýchlostnej integrácie“ a porovnanie s podobnými termínmi. Pokračuje popisom pozícií jednotlivých

Vyšehradských krajín voči existujúcim alebo plánovaným projektom hlbšej integrácie.

V nasledujúcich štyroch kapitolách analyzujeme používanie týchto pojmov v politických a verejných debatách v štyroch Vyšehradských krajinách podľa nasledovných bodov:

1) Význam:

Aký je v jednotlivých krajinách význam pojmov viacrýchlostná Európa / variabilná vnútorná geometria / európske jadro? Ktoré pojmy dominujú vo verejných diskusiách a ktoré v debatách expertov a politikov? Ako sa význam pojmov vyvíjal?

2) Nálady a pozície:

Ako je viacrýchlostná integrácia vnímaná verejnosťou, expertmi a politikmi? Je považovaná za hrozbu, alebo príležitosť; pokrok v integrácii alebo krok smerom k jej rozpadu; cesta k silnejšej Európe alebo cesta k bezvýznamnosti? Sú známe oficiálne postoje k tejto alebo relevantným otázkam?

3) Smerovanie:

V ktorých oblastiach by mohla integrácia viesť k vytvoreniu „integračného jadra“?

Ako je (krajina) zapojená / plánuje byť zapojená v takejto spolupráci? Aké procesy by k takému výsledku mohli viesť a ako jeho pravdepodobnosť vnímajú politickí aktéri v krajine?

4) Ohlas:

V akom rozsahu je táto téma prítomná vo verejnom / odbornom / politickom diskurze? Akým spôsobom je interpretovaná?

Na záver predkladáme Ministerstvu zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky niekoľko odporúčaní týkajúcich sa postoja Slovenska k projektom viacrýchlostnej integrácie, v kontexte snahy zachovať čo najužšiu spoluprácu v rámci Vyšehradskej štvorky ako skupiny, resp. s krajinami V4 bilaterálne.

Analýza bola vypracovaná odborníkmi zo štyroch Vyšehradských krajín: Aneta Zachová (EURACTIV.cz, Česká republika), Edit Zgut (University of Warsaw, Centre for Europe, Maďarsko), Karolina Zbyt-niewska (EURACTIV.pl, Poľsko), Zuzana Gabrižová, Radovan Geist, Marián Koreň (EuroPolicy, Slovensko).

Tento projekt bol podporený Ministerstvom zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky na základe grantovej podpory pod číslom MVZ/2018/47

Vydavateľ: EuroPolicy, (europolicy.sk)

December 2018

1. STRUČNÁ HISTÓRIA POJMU

Šiesteho marca 2017, v podvečer samitu v Ríme, francúzsky prezident François Hollande usporiadal stretnutie lídrov z Nemecka, Španielska a Talianska na zámku Versailles v blízkosti Paríža. Ako sa Európska únia pripravovala na pripomenutie si 60. výročia od podpisu Rímskych zmlúv, lídri štyroch najväčších členských štátov EÚ (vynímajúc Veľkú Britániu, ktorá je po referende o brexite na odchode z Únie) hovorilo o nutnosti opätovne naštartovať proces integrácie skrz silnejšiu spoluprácu podobne zmýšľajúcich krajín.¹

„Jednota sa nerovná jednotvárnosti“ povedal francúzsky prezident novinárom pred pracovnou večerou s lídrami. Vyzval niektoré členské štáty, aby „napredovali rýchlejšie“ a „ďalej v oblastiach ako obrana a eurozóna v zmysle prehĺbenia hospodárskej a menovej únie a harmonizácie fiškálnej a sociálnej politiky“.

Nemecká kancelárka Angela Merkelová, ktorá sa v minulosti bránila myšlienke „Európy rôznych rýchlostí“, sa vyjadrila podobne: „Európa rozdielnych rýchlostí je nevyhnutná, inak hrozí, že sa zasekne. Ak sa Európa zasekne na mieste a nebude sa vyvíjať ďalej, naše úsilie o mier to ohrozí rýchlejšie, ako si niekto dokáže predstaviť.“

V marci 2017 sa myšlienka, že nie všetky členské štáty EÚ budú napredovať rovnakou rýchlosťou (či dokonca rovnakým smerom), stala súčasťou hlavného diskurzu v téme budúcnosti európskej integrácie.

Počas príprav na Rímsky summit vydala Európska komisia Bielu knihu o budúcnosti Európy.² Dokument navrhoval päť scenárov pre Európsku úniu do roku 2025, kde jedným z nich bol aj scenár

rozlišujúci stupne integrácie („umožňuje skupinám členských štátov postupovať vlastným tempom“). Prezident Európskej komisie Jean-Claude Juncker v Európskom parlamente povedal, že jeho osobnou preferenciou by bolo „robiť oveľa viac spoločne“ – hlbšia integrácia, ktorá by zahŕňala všetky členské štáty EÚ. Vzhľadom na neochotu niektorých krajín pristúpiť k hlbšej spolupráci by ale podporil aj Európu rôznych rýchlostí.

Rímsky summit a Biela kniha tiež vyvolali intenzívnejšiu diskusiu vo Vyšehradských krajinách o možných rizikách a príležitostiach spojených s viacrýchlostnou integráciou. Niektoré vlády to odsúdili ako hrozbu pre EÚ (poľská vláda ešte pred Rímskym samitom hrozila, že záverečnú deklaráciu zablokuje, ak bude zahŕňať myšlienku „viacrýchlostnej Európy“), iné krajiny sa zas k myšlienke „európskeho jadra“ pohotovo prihlásili (slovenský ex-premiér Robert Fico). Ešte predtým, ako pristúpime k popisu politickej a verejnej debaty vo Vyšehradských krajinách, stručne načrtne vývoj tohto pojmu.

1.1. Od Mertesa/Prilla k Macronovi

Myšlienka, že európske krajiny by nemuseli postupovať k „čoraz bližšej Únii“ rovnakou rýchlosťou (niektoré si môžu želať zostať na širšej periférii) sa vynárala postupne s narastajúcou diverzifikáciou Európskych spoločenstiev. V roku 1989 použili Michael Mertes a Norbert J. Prill, poradcovia nemeckého kancelára Helmuta Kohla, termín „Európa koncentrických kruhov“. Načrtli ním možnú budúcu architektúru Európskych spoločenstiev, ktorá by tak pozostávala zo šiestich zakladajúcich členov (Francúzsko, Taliansko, Nemecko, krajiny Beneluxu), obklopených podpornou vrstvou dvanástich krajín (alebo štrnástich, doplnených o Rakúsko a Nórsko). Táto „hospodárska a menová únia“ by bola ďalej obklopená európskymi krajinami, najmä členskými krajinami EFTA. Otvorenosť by bola dô-

ležitým rysom takejto štruktúry: všetky štáty by boli prizvané k vyššiemu stupňu integrácie.³

V tom čase mal ich návrh zosúladiť potrebu hlbšej integrácie (finalizácia jednotného trhu, plány na menovú úniu) s rozšírením Spoločenstiev, kde by otvorenie komunistického bloku prinieslo nové možnosti.

Mertens a Prill neskôr myšlienku preformulovali argumentovali v prospech flexibilnejšej štruktúry prelínajúcich sa integračných projektov. Pre Európu po konci studenej vojny dávala väčší zmysel „Európa olympijských kruhov“, ktorá by umožnila integráciu postkomunistických krajín alebo tých, ktoré nechcú vstúpiť do menovej únie.⁴

V tom istom roku, v 1994, vydali dvaja poprední členovia CDU Wolfgang Schäuble a Karl Lamers „Úvahy o európskej politike“ (v origináli: Überlegungen zur europäischen Politik)⁵. Inštitucionálne, politické a ekonomické výzvy spojené s rozšírením Európskych spoločenstiev – od problému s prispôbením inštitucionálnej štruktúry stále širším Spoločenstvám, cez odlišné zájmy a predstavy členských krajín, štrukturálne zmeny v ekonomikách, nárastu regresívneho nacionalizmu až k potrebe integrovať postkomunistické štáty strednej a východnej Európy – vyzývali na nový prístup. Schäuble a Lamers navrhli vytvorenie posilneného integračného jadra, ktoré by bolo zároveň predvojom k tomu, aby sa v budúcnosti pridalo k hlbšej integrácii viac krajín.⁶

Vznik jednotnej meny, Amsterdamská zmluva, znovu otvorená debata o obrannej spolupráci a progresívne vlny rozširo-

1 Vid' napríklad Goodbye Old EU, Hello New Multi-Speed Europe, v Strategic Culture online magazín, 14.03.2017 <https://www.strategic-culture.org/news/2017/03/14/goodbye-old-eu-hello-new-multi-speed-europe.html> (citované: 30. november, 2018), taktiež Two-speed Europe highlights East-West divide. EURACTIV.com, 8. marec, 2017, dostupné z <https://www.euractiv.com/section/future-eu/news/two-speed-europe-highlights-east-west-divide/>, citované 30. novembra, 2018

2 European Commission: White Paper on the Future of Europe. Dostupné z https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/white_paper_on_the_future_of_europe_en.pdf (citované: 12. október, 2018)

3 Vid' napríklad: "An EC Commissioner from the GDR?" Spiegel. 30. október, 1989. Dostupné z https://www.cvce.eu/content/publication/1999/1/1/5d6fb375-642e-485e-8a6c-8e213d-03ab29/publishable_en.pdf, citované 30. septembra, 2018.

4 Michael Mertes, Norbert J. Prill: Es wächst zusammen, was zusammengehören will. "Maastricht Zwei" muss die Europäische Union flexibel machen, Frankfurter Allgemeine Zeitung, 9. december, 1994, str. 11

5 Überlegungen zur europäischen Politik. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20160318173446/https://www.cdacus.de/upload/schaeublelamers94.pdf>, citované 12. októbra, 2018.

6 Vid' taktiež Gilles Andréani: What future for federalism?, Centre for European Reform Essays, september 2002, ISBN 1-901229-33-5, str. 7-8

vania v 90. rokoch a na začiatku nového milénia sa javili ako indikátory, že prehlbovanie integrácie (hoci pomalším tempom) by mohlo ísť ruka v ruke s jej rozširovaním. Diskusia o viacrýchlostnej Európe nebola na programe dňa. Paradoxne, práve v tom čase sa stala politickou realitou: vďaka národným výnimkám v oblastiach spoločnej meny, spolupráce v záležitostiach spravodlivosti a vnútra a pod. Zároveň, dohoda o Európskom hospodárskom priestore vytvorila akýsi „vonkajší okruh“ okolo členských krajín EÚ.

Debatu o rozdielnych rýchlostiach integrácie priniesla naspäť až ďalšia integračná kríza. Ústavná zmluva mala byť kvalitatívnym krokom v integrácii európskych krajín. Rastúca hrozba jej odmietnutia v jednej či vo viacerých krajinách oživila debaty o viacrýchlostnej integrácii (ak by bola Ústava odmietnutá členským štátom/štátmi na periférii) alebo Európa à la carte (ak by bola Ústava odmietnutá členským štá-

tom/štátmi z jadra – čo sa nakoniec stalo)⁷.

Od neúspešných referend vo Francúzsku a Holandsku ohľadom Ústavnej zmluvy (2005) sa Európska únia prediera nadväznými (a navzájom sa posilňujúcimi) krízami. Najprv inštitucionálna kríza, sčasti vyriešená Lisabonskou zmluvou (ratifikovanou až po opakovanom referende v Írsku a napriek výhradám poľskej vlády a českého prezidenta Václava Klausea); neskôr finančná kríza v roku 2007, hospodárska kríza, dlhová kríza, ktorá sa vyvinula do inštitucionálnej a politickej krízy Európskej menovej únie, migračná kríza, zhoršujúca sa bezpečnosť, a tak ďalej.

Tieto výzvy nevedli k zásadným zmenám primárneho práva Európskej únie, ale započali inštitucionálny a legislatívny vývoj – väčšinou v rámci existujúcich zmlúv, no čiastočne aj mimo nich. V čase publikácie Bielej knihy Európskej komi-

sie, už tak bola Európa rôznych rýchlostí (a predstáv) definitívnou realitou.

Keď novozvolený francúzsky prezident Emmanuel Macron v lete 2017 vyhlásil, že predloží konkrétne návrhy na reformu EÚ, medzi ktorými budú posilnenie eurozóny, integrácia v sociálnych politikách, obrany, migrácie, a tak ďalej, v rámci „koalície ochotných“, sčasti deklaroval to očividné, sčasti navrhol formalizovať vznikajúcu dvoj (či viac) -úrovňovú štruktúru EÚ.

Okrem inštitútu posilnenej spolupráce, ukotvenému v Amsterdamskej zmluve, má Európska únia aj ďalšie nástroje pre posilnenú spoluprácu menšej skupiny krajín. Skôr ako sa dostaneme k ich popisu a k špecifikácii zapojenia Vyšehradských krajín v existujúcich alebo plánovaných projektoch užšej spolupráce, zhrňme si definície pojmov, ktoré sa prelínajú s „viacrýchlostnou Európou“, a ktoré sú (alebo boli) používané v debatach – niekedy ako synonymá, inokedy ako alternatívne varianty.

⁷ Vid' napríklad: Europe à la carte. Special Report. The Economist, 23. september, 2004. Dostupné z: <https://www.economist.com/special-report/2004/09/23/europe-a-la-carte>. Citované 25. septembra, 2018.

2. DEFINÍCIE

Pojmom **viacrýchlostná Európa** sa zvyčajne označuje metóda diferencovanej integrácie, pri ktorej sú spoločné ciele sledované skupinou členských štátov schopných a ochotných pokračovať v prehlbovaní integrácie s tým, že ďalšie krajiny sa majú možnosť pridať neskôr. Termín môže mať podobný význam ako „**dvojúrovňová Európa**“ alebo „**európske jadro / európska periféria**“ – za podmienky, že skupina „krajín jadra“ sa integruje rýchlejšie a ostatné krajiny sa pripoja (ak sa vôbec rozhodnú pripojiť) neskôr (preto aj termín „**dvojrýchlostná Európa**“ používaný v tomto smere ako synonymum). Ak sa, naopak, nedá určiť jednoznačne hierarchia integračných rýchlostí, resp. mier integrácie, význam sa blíži viac k pojmu „Európa a la carte“.

Pod **koncentrickými kruhmi** sa zvykne

označovať Európa tvorená podkategóriami štátov s odlišnými úrovňami integrácie. Tento pojem nemusí byť nevyhnutne spojený s členstvom v Európskej únii.

Ako bolo spomínané v predchádzajúcej časti textu, v minulosti zahŕňal krajiny Európskeho združenia voľného obchodu, integrované do širšieho okruhu v rámci Európskeho hospodárskeho priestoru a možno i ďalšie nečlenské krajiny, ktoré by sa zapojili do spolupráce vo vybraných oblastiach (výskum, obrana, atď.).

Pojem **Európa olympijských kruhov** bol sformulovaný autormi Mertensom a Prillom v roku 1994; načrtáva flexibilnú štruktúru prelínajúcich sa integračných projektov.

Európa à la carte odkazuje na takú metódu integrácie, ktorá umožňuje členským štátom určiť oblasť konkrétnej politiky

alebo politik, v ktorých sa zaviazu k užšej spolupráci alebo hlbšej integrácii, zatiaľ čo minimálny počet spoločných cieľov všetkých členov bude ponechaný.

Tvrde jadro (taktiež jadro Európy alebo Európske jadro – periféria) popisuje limitovanú skupinu krajín, ktoré budú schopné a ochotné budovať užšiu spoluprácu, a to či už vo vnútri (mena, zvýšená spolupráca) alebo mimo (pôvodne schengenský priestor) inštitucionálneho rámca EÚ.

Termín **variabilná geometria** sa používa pri opise metódy rozdielnej integrácie, ktorá, na rozdiel od **viacrýchlostnej Európy**, umožní stálu separáciu medzi členskými štátmi „jadra“ a zvyškom menej rozvinutých krajín.

3. V4 A SÚČASNÉ PROJEKTY HLBŠEJ INTEGRÁCIE

Štruktúra projektov hlbšej integrácie/ spolupráce, ktoré nezahŕňajú všetky členské štáty EÚ, sa vyvíjala postupom času a dnes ponúka množstvo právnych nástrojov. Zapájanie Vyšehradských krajín do týchto projektoch je rôznorodé.

3.1. Právny základ

Nástroje rozdielnej integrácie možno rozdeliť do dvoch väčších skupín: nástroje ukotvené v primárnom práve EÚ (výnimky a povstupové odklady, posilnená spolupráca, permanentná štruktúrovaná spolupráca, OMK), a medzivládne zmluvy, ktoré môžu priamo nadväzovať na inštitucionálne a právne štruktúry EÚ, ale nie sú (zatiaľ) súčasťou zmlúv.

Použitie symbolov EÚ je výnimočným prípadom: neformálnym súhlasom niektorých členských štátov s používaním symbolov EÚ (vlajka, hymna, motto).

Zoznam existujúcich či plánovaných projektov zahŕňa:

- Výnimky a povstupové odklady: hospodárska a menová únia, schengenský priestor, spoločná bezpečnostná a obranná politika (SBOP), Listina základných práv
- Posilnená spolupráca: Platné rozvodové právo⁸, Jednotný patent⁹, Ma-

jetkové procedúry medzinárodných párov¹⁰, Európsky verejný prokurátor¹¹, Daň z finančných transakcií (zavedenie odložené)¹²,

- Stála štruktúrovaná spolupráca: Stála štruktúrovaná spolupráca v obrane¹³
- Otvorená metóda koordinácie: Pakt Euro plus¹⁴
- Medzivládne zmluvy: Dohoda z Prúmu¹⁵, Európsky mechanizmus pre stabilitu¹⁶, Fiškálny kompakť¹⁷, Jednotný rezolučný fond¹⁸, Jednotný patentový súd¹⁹
- Neformálne: symboly EÚ

Posilnená spolupráca v iných oblastiach – ako sú daňová politika, sociálne štandardy – je predmetom debát medzi členskými štátmi, ale zatiaľ neboli predložené žiadne formálne návrhy.

3.2. Zapojenie V4

Predchádzajúca kapitola ukázala, že viacrýchlostná Európa sa zatiaľ vytvára v troch hlavných oblastiach: 1) hospodárske a fiškálne politiky (predovšetkým v súvislosti s Európskou menovou úniou), 2) spravodlivosť a vnútro, 3) vonkajšia bezpečnosť a obrana, a nakoniec ďalšie projekty, nachádzajúce sa v iných oblastiach (patenty, dane, symboly).

Vyšehradské krajiny sú zapojené vo väčšine projektov hlbšej integrácii, v rámci ktorých je Slovensko (na rozdiel od zvyšných troch) naplno zapojené v oblasti hospodárskych a fiškálnych politik (spojených s členstvom v EMÚ). Krajiny V4 sú vo všeobecnosti menej nadšené hlbšou spolupracou v oblasti spravodlivosti a vnútra (Slovensko, Poľsko: rozvodové pravidlá, majetok medzinárodných párov; Maďarsko, Poľsko: Úrad európskeho prokurátora, atď.).

8 Viac informácií na: https://e-justice.europa.eu/content_law_applicable_to_divorce_and_legal_separation-356-en.do

9 Viac informácií na: https://ec.europa.eu/growth/industry/intellectual-property/patents/unitary-patent_en

10 Viac informácií na: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/06/09/property-regimes-for-international-couples/>

11 Viac informácií na: https://ec.europa.eu/info/law/cross-border-cases/judicial-cooperation/networks-and-bodies-supporting-judicial-cooperation/european-public-prosecutors-office_en

12 Viac informácií na: http://ec.europa.eu/budget/news/article_en.cfm?id=201302151033

13 Viac informácií na: <https://www.eda.europa.eu/what-we-do/our-current-priorities/permanent-structured-cooperation>

14 Viac informácií na: https://ec.europa.eu/epsc/publications/strategic-notes/euro-plus-pact_en

15 Viac informácií na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Ajl0005>

16 Viac informácií na: <https://www.esm.europa.eu/>

17 Treaty on Stability, Coordination and Governance in the Economic and Monetary Union: http://europa.eu/rapid/press-release_DOC-12-2_en.htm

18 Zatiaľ čo Jednotný rezolučný mechanizmus bol vytvorený na základe Článku 114 Zmluvy o fungovaní EÚ, aby sa vyšlo riziku právnych nezhôd na požiadavku Rady, niektoré prvky spojené s fungovaním Jednotného rezolučného fondu (prenos príspevkov vyzbieraných národnými rezolučnými úradmi do Fondu a spoločná správa finančných zdrojov dostupných v národných oddeleniach) sú regulované v medzivládnej dohode zapojených členských štátov. Viac informácií na: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-295_en.htm?locale=en

19 Viac informácií na: <https://www.unified-patent-court.org/>

Sumár poskytuje nasledujúca tabuľka:

	Ekonomické a fiškálne politiky						Spravodlivosť a vnútro						Bezpečnosť a ob- rana			Ostatné			
	Euro	EMS	EFC	Jednotný rezolučný mech.	Euro+	Jednotný rezolučný fond	Schengen	Listina	Rozvod	Majetok medzinár. párov	Európsky prokurátor	AFSJ	CSDP	Dohoda z Prumu	PESCO	Jednotný patent	Symboly	Daň z finanč. transakcií	Jednotný patentový súd
CZ	K	-	-	K	-	-	Č	Č	-	Č	Č	Č	Č	-	Č	Č	-	-	Č
HU	K	-	Č	Č	-	Č*	Č	Č	Č	-	-	Č	Č	Č	Č	Č	Č	-	Č
PL	K	-	Č	K	Č	-	Č	-	-	-	-	Č	Č	-	Č	Č	-	-	-
SK	Č	Č	Č	Č	Č	Č	Č	Č	-	-	Č	Č	Č	Č	Č	Č	Č	Č	Č

Č: člen
K: kandidát
- : nie je zapojený

Pokiaľ ide o oblasti potenciálnej zvýšenej spolupráce, o ktorých sa momentálne vedú diskusie, postoje Vyšehradských krajín sú dlhodobu jednotné – odmietali výzvy na harmonizáciu alebo koordináciu daňových politík alebo so-

ciálnych štandardov. V poslednom čase je však obraz menej jednotný: slovenská vláda zmenila postoj k spolupráci v oblasti daňovej politiky.

V nasledujúcich štyroch kapitolách porovnáme štruktúru a intenzitu debaty o „viacrychlostnej Európe“ v štyroch Vyšehradských krajinách s dôrazom na päť zložiek: účely, význam, smerovanie, postoje a partneri.

	Digitálna daň	Korporátna daň	Sociálne štandardy
CZ	Otvorene proti	Poslanecká snemovňa ČR vyzvala v roku 2017 vládu, aby zmenila koncepcný postoj k CCCTB; návrh vyhlásila za „primeraný nástroj voči erózii daňovej základni a presune ziskov“.	Programové vyhlásenie vlády (2018) sľubuje „snahu lepšie využiť nástroje a politiky Únie k dosiahnutiu konvergencie miezd, životnej úrovne a sociálnych štandardov naprieč členskými štátmi“.
HU	Uprednostňuje globálne riešenie, ale súhlasí s daňou EÚ	Proti, podporuje postoj Írska (daň ako prostriedok súťaže medzi krajinami)	Proti akejkolvek harmonizácii
PL	Podporuje daň EÚ	Oproti roku 2011 už tento návrh otvorene neodmieta	Podpora spolupráce k lepšej konvergencii sociálnych štandardov, ale skepsa ohľadom priamej legislatívy v tejto oblasti, ktorá môže ovplyvniť spoločný trh (nariadenie o vyslaných pracovníkoch).
SK	Podporuje digitálnu daň EÚ	Ochotné zapojiť sa, záleží ale na podmienkach (široká daňová základňa)	Prístup počkáme a uvidíme, naznačená otvorenosť spoločným štandardom alebo nástrojom

4. VÝZNAM

4.1. Česká republika

Biela kniha o budúcnosti Európy od Európskej komisie, predovšetkým jej tretí scenár – „Tí, ktorí chcú, robia viac“ – spolu s prvotnou snahou prezidenta Komisie Jean-Claude Junckera uprednostňovať tento scenár, naštartovala sériu vášnivých diskusií v Českej republike. Zdrojom nezhody na domácej politickej scéne bol jasný východzí bod viacrýchlostného scenára – „jadrom“ sa môžu stať len tie členské štáty, ktoré prijali euro, ostatné štáty budú zaostávať a stanú sa „perifériou“.

Hoci sa spoločná mena stala v diskusiách kľúčovou témou – najmä kvôli jej nejednoznačnej perspektíve – nebola jediným bodom rozhovorov. Česká republika je zapojená (na rozdiel od niektorých iných členských štátov) napríklad v Stálej štruktúrovanej spolupráci (PESCO), Schengenskom priestore alebo v procese vzniku Úradu európskeho prokurátora (EPPO).

Česká republika dlhodobo zastáva prevažne negatívny postoj voči euru. Podľa Flash Barometra 453 (Zavedenie eura v členských štátoch, ktoré spoločnú menu ešte neprijali) z mája 2017, len 29% českých respondentov by súhlasilo so zavedením eura v krajine, dosahujúc tak prieskumové minimum. Zároveň 62% respondentov verí, že euro bude mať pre Českú republiku negatívne dôsledky. V súčasnosti nie je iný členský štát, ktorý by bol skeptickejší voči zavedeniu eura, než Česká republika.

Vnímanie eura verejnosťou rovnako ako postoj domácich politických strán urobilo v roku 2017 možnosť zavedenia eura nepravdepodobnou. Zároveň sa členstvo v eurozóne stalo takmer synonymom

pre vnímanie „jadra“ v rámci debát o viacrýchlostnej Európe.

4.2. Maďarsko

Akonáhle získala strana Fidesz dvojtretinovú väčšinu tretíkrát za sebou, maďarský premiér Viktor Orbán potvrdil, že preferuje model „Európy národov“ pred modelom federalistickým. Otázka inštitucionálnej budúcnosti EÚ je v Maďarsku vysoko spolitizovaná. Odrazilo sa to aj na skutočnosti, že maďarská vláda novelizovala ústavu po siedmykrát, argumentujú globálnymi migračnými procesmi a údajnými snahami o rastúcu federalizáciu vo vnútri Európskej únie.²⁰

Odkedy sa dostal Fidesz k moci v roku 2010, väčšinu úsilia sústredil na „zastavenie Bruselu“. Od roku 2015 minula vláda 100 miliónov eur na verejnú reklamnú kampaň, ktorá tvrdila, že maďarský rodák a americký miliardár George Soros sa spolu s Európskou komisiou pokúšajú o podkopanie štátnosti a národnej suverenity tým, že nelegálnymi migrantmi zaplavujú Európu. Vláda Viktora Orbána má za cieľ polarizovať ako domácu, tak i európsku scénu tvrdením, že ktokoľvek bude kritizovať maďarskú vládu kvôli jej narastajúcemu autoritárskemu systému, podkopáva zároveň národnú suverenu, ničí národné štáty, ale najmä dáva najavo proimigrantské nálady. Podľa Viktora Orbána, maďarská vláda nechce Spojené štáty európske, pretože to by viedlo k „imigrantskému kontinentu“ s „imigrantskou Európou“ a z Maďarska by to spravilo „imigrantskú krajinu“²¹

20 <http://www.kormany.hu/en/ministry-of-justice/news/the-constitution-needs-to-be-amended-because-of-migration-and-eu-federalisation-aspirations>

21 <http://www.miniszterelnok.hu/orban-viktor-beszede-az-ig-azsagugyi-zsebtortvenytar-bemutatasan/>

Prístupu maďarskej vlády smerom k budúcnosti európskej integrácie dominujú tri všeobecné línie:

- Maďarská vláda nie je ochotná presunúť Komisii ďalšie kompetencie, radšej by obmedzila moc bruselských inštitúcií a ponechala národnú suverenu vo viacerých oblastiach.
- Oponuje vzniku akéhokoľvek druhu „jadra“ Európy skrz inštitucionalizáciu výlučných štruktúr.
- Vidí určitú mieru prijateľnej flexibility, ale len v prípade, ak by zostala možnosť pre členské štáty zapojiť sa do procesov neskôr.

Vláda Viktora Orbána odmietala v súvislosti s integráciou všetky alternatívy, ktoré by mohli v dlhodobom horizonte ohroziť jednotu 28, čoskoro 27, členských štátov. Na jeseň 2017 však vládni predstavitelia pripustili, že viacrýchlostná EÚ by bola pre Maďarsko dobrá. Náместník štátneho tajomníka pre záležitosti EÚ v Kancelárii predsedu vlády, Balázs Molnár, tvrdil, že „dvojrýchlostná Európa (eurozóna a členské štáty mimo nej) nie je akceptovateľná pre maďarskú vládu, viacrýchlostné fungovanie je predsa už realitou a vláda bude pokračovať v podpore tohto modelu aj v budúcnosti. To znamená, že kým sú verní zmluvám EÚ, všetkým členským štátom musí byť umožnené napredovať a zapojiť sa do prehlbujúcej integrácie (napríklad vo forme zvýšenej spolupráce) tak rýchlo, ako si to daný štát želá.“²² Podľa slov Szabolcsa Takácsa, štátneho tajomníka pre záležitosti EÚ, „dvojrýchlostná Európa by mohla spôsobiť tak hlboký rozkol, ktorý by následne mohol priniesť aj koniec EÚ

22 <http://www.portfolio.hu/unios-forrasok/gazdasagfejleszestobbsebesseges-eu-t-akar-a-magyar-kormany-de-mi-legyen-a-forinttal.264527.html>

v jej súčasnej podobe“.²³ S týmto prístupom sa môže Fidesz pokúsiť o „zabitie dvoch múch jednou ranou“: ďalej posilniť národnú suverenitu a vyhnúť sa inštitucionalizovanej štruktúre, ktorá by mala za následok stálu separáciu medzi „jadrom“ Európy a perifériou.

Orbánova vláda zdôraznila, že „EÚ by mohla nastaviť istý druh siete rozdielnych posilnených spoluprác s tým, že prelínajúcim cieľom a princípom bude súťaž.“ Skutočnou výzvou pre maďarskú vládu by bolo, ak by sa musela prispôbiť dvojrychlostnej integrácii so skupinou členských štátov jadra, ktoré usilujú o hlbšiu integráciu na základe eurozóny. Dlhodobým záujmom Fideszu je zachovanie povahy „otvorených dverí“ politik EÚ a zároveň zabránenie vytvoreniu akejkoľvek formy inštitucionálneho jadra disponujúceho právom veta.

Na rozdiel od vládnych pozícií, veľká časť maďarskej opozície radšej pokračovala v integrácii so štátmi jadra. Akékoľvek výnimky vníma ako marginalizačnú hrozbu. Kvôli dlhodobým deštruktívnym kampaniam Fideszu namiereným proti EÚ boli stratégie opozičných strán formované na proeurópskom prístupe, hoci ani tie neboli úplne homogénne.

Strany ako Maďarská socialistická strana (MSZP), Demokratická koalícia (DK) a Momentum sú ochotné pripojiť sa k jadrú Európy, aby posilnili Európsku úniu a maďarské členstvo, a aby získali od Únie ochranu proti Fideszu. Zasadujú sa za zavedenie eura a viacrýchlostnú EÚ interpretujú dvojsečne: rastúce množstvo zvýšenej spolupráce môže automaticky viesť k dvojrychlostnej štruktúre, čiže z dlhodobého hľadiska by nebolo výhodné zostať mimo.

Menšie strany ako Együtt a Párbeszéd taktiež dávajú najavo proeurópsky postoj a sú ochotné zabrániť tomu, aby Maďarsko zostalo na periférii v dvojrychlostnej štruktúre. Postoj opozičných zelených (Politika môže byť iná - LMP) prešiel pred parlamentnými voľbami 2018 proeurópskou zmenou: bývalá jemne euroskeptická strana navrhla niekoľko unijných riešení ako harmonizácia daní, minimálna mzda a zavedenie európskeho sociálneho minima a taktiež zavedenie eura.

Demokratická koalícia vedená bývalým premiérom Ferencom Gyurcsánym predstavuje zreteľný federalistický prístup svojim zasadzovaním sa o Spojené štáty európske. Namiesto viacrýchlostného konceptu strana otvorene podporuje ideu európskej ústavy s federálnou vládou, spoločnou zahraničnou, obrannou, sociálnou a ekonomickou politikou.²⁴

Jobbik Magyarorszáért Mozgalom (Hnutie za lepšie Maďarsko, Jobbik), ktoré sa v minulosti hlásilo k silnému euroskepticizmu, zmenilo prístup a od roku 2015 je viditeľné ich úsilie stavať sa do pozície stredovej ľudovej strany, ktorá preferuje ideu „Európy národných štátov“ a podporuje posilnenú národnú suverenitu. Kým strana v roku 2012 páčila vlajky EÚ a odmietala európsku integráciu, Gábor Vona, bývalý predseda strany, zastával odlišný prístup a dokonca sa zasadzoval o zavedenie eura v roku 2017.²⁵ Hoci jedným z najdôležitejších nástrojov transformačného úsilia Jobbiku bol štart iniciatívy za vyrovnanie miezd²⁶, Jobbik dodnes zostáva euroskeptickou stranou s viac pragmatickým prístupom.

4.3. Poľsko

Poľskí politici a experti sú jasne kritickí voči myšlienkam viac- alebo dvojrychlostnej Európy. Najčastejšou príčinou kritiky je údajné vytlačenie Poľska z jadra európskej integrácie na perifériu. Toto vnímanie viacrýchlostnej Európy ako hrozby bolo očividné v postojoch poľskej vlády pred samitom v Ríme v marci 2017²⁷, ako aj pri ďalších príležitostiach. V decembri 2017, poľský premiér Mateusz Morawiecki povedal v národnom parlamente: „Nechceme úniu dvoch rýchlostí... Nesúhlasíme, aby bola Európa rozdelená na tých dobrých a tých zlých, kedy uprednostňované budú silnejšie národy.“²⁸

24 http://web.dkp.hu/dk/DK_valaszitasi_programja.pdf

25 Serdült Viktória, „Van olyan dolog, amiben még az MSZP és a Jobbik is egyetért“. 2017. 27. október. <https://zoom.hu/2017/10/27/van-olyan-dolog-amiben-meg-az-mszp-es-a-jobbik-is-egyeter>

26 http://www.politicalcapital.hu/news.php?article_read=1&article_id=2241

27 Poland promises to fight idea of multi-speed Europe at EU summit. Reuters, 20. marca, 2018. <https://www.reuters.com/article/us-poland-eu-kaczynski-idUSKBN16R1N1> Citované 10. novembra, 2018.

28 Hungary and Poland's multispeed Europe. Politico.eu, 24. október, 2018. <https://www.politico.eu/article/viktor-orban-mateusz-morawiecki-hungary-poland-euro-rule-of-law-migration-multispeed-europe/> Citované 10. novembra, 2018.

Podobný postoj zdieľal aj poľský prezident Andrzej Duda. „Rozdelenie Únie do viacrýchlostnej Únie nebude prospešné ... politicky, nebude prospešné ekonomicky“, povedal na Krynickom fóre v roku 2017. Duda varoval, že to nakoniec povedie k rozpadu EÚ.²⁹

Pre vládu a pravicových expertov, odsúvanie Varšavy nabok je vinou Bruselu. Opozícia a ľavica zase vinia poľskú vládu.

Stranícke delenie v Poľsku je binárne – existujú dve navzájom súperiace opevnenia. Jedno pozostáva z predstaviteľov a podporovateľov vládnej strany Právo a spravodlivosť (PiS), to druhé zase z ich politických oponentov. Opoziční politici a voliči sú prevažne eurooptimistickí, zatiaľ čo postoj zástancov vlády sa definujú náročnejšie, keďže zahŕňajú ako eurooptimistov, tak i eurokritikov, útočiacich na bruselské elity.

Vláda a jej podporovatelia vidia korene myšlienok viac- či dvojrychlostnej Európy v „diktáte“ Bruselu alebo Berlína (dnes tiež na osi Berlín-Paríž), ktorý sa stal takmer totožný s vládou EÚ. Poľský minister zahraničných vecí Jacek Czaputowicz v jeho ústnom vyhlásení v marci 2018 tento postoj potvrdil kritizovaním Európskej komisie za to, že sa správa ako „supervláda“.³⁰

Argumentačná línia je nasledovná: európske „elity“ chceli vnútiť suverénnym štátom – čiže Poľsku a ostatným, najmä krajinám V4 – povinné utečenecké kvóty. Keď sme my – suverénne štáty – odmietli túto myšlienku demokratickou cestou prostredníctvom našich občanov, európske „elity“ sa nám chcú pomstiť a vytlačiť nás do druhého rýchlostného stupňa integrácie. Navyše, ako povedal minister Czaputowicz, EÚ používa voči svojim členom „dvojité štandardy“. Podľa neho je to zrejme hlavne pri otázke rešpektu voči vláde práva, kde sa EÚ „vzdaľuje od svojej úlohy objektívneho strážcu zmlúv a stáva sa nástrojom v rukách tých najväčších štátov“³¹ (to znamená Nemecko a Francúzsko).

Pre vládu a poľských pravicových exper-

29 Polish president says "multispeed" EU will lead to break-up of block. Reuters, 5. septembra, 2018. <https://www.reuters.com/article/us-poland-eu-duda/polish-president-says-multi-speed-eu-will-lead-to-break-up-of-bloc-idUSKCN1BG2AJ> Citované 10. novembra, 2018.

30 We are committed to EU, but Commission is not a „super-government“. EURACTIV.com, 21. marca, 2018. <https://www.euractiv.com/section/central-europe/news/polish-fm-we-are-committed-to-eu-but-commission-is-no-super-government/>

31 Tamtiež.

23 <https://www.reuters.com/article/us-europe-hungary/two-speed-europe-could-be-end-of-eu-in-its-present-form-hungarian-state-sec-idUSKBN1941EB>

tov – ale tiež i pre lídrov z krajín V4 – preferovaným modelom integrácie je model založený na medzivládnom prístupe. Profesor Tomasz G. Grosse je presvedčený, že najlepším modelom pre európsku integráciu by bolo „ponechanie „Európy suverénnych národov“ (Európa otčín, v origináli: „Europa Ojczyzn“), čo by znamenalo vrátenie moci členským štátom, rešpektovanie vlády rovnosti medzi členskými štátmi s prihliadnutím na zmluvu EÚ (článok 4 ZEÚ), rešpektovanie ich národných identít (článok 4 ZEÚ) a princípu zverenia právomocí (článok 5 ZEÚ)“. Poľská vláda túto predstavu zdieľa.

Medzivládny model integrácie by umožnil každej krajine nastaviť politiky podľa vlastne politickej vôle, nerušenej nadnárodnými pravidlami a očakávaniami. Vláda a rovnako zmyšľajúci experti sú presvedčení, že tento integračný model je oveľa demokratickejší ako ten, ku ktorému sa EÚ hlási dnes alebo plánuje podporiť v budúcnosti. Dnešná Európa prispôsobuje európsku integráciu „preferenciám úzkej skupiny, ktorá dláždi cestu integračnému predvoju“ – vysvetľuje profesor Grosse. Zároveň by „EÚ mala rozšíriť rozsah integračnej diverzity, keďže toto je jediný spôsob, ktorý by rešpektoval princíp demokracie vychádzajúci zo zmlúv (článok 2 ZEÚ). To znamená, že ak voliči v niektorej krajine nie sú pripravení pristúpiť k pokročeniu integrácie – nemali by byť nútení ju prijať, pretože to by znamenalo len to, že v ich krajine existuje deficit demokracie“.

4.4. Slovensko

Kým v predvstupovom procese Slovensko dlho zaostávalo, dnes je „najviac integrovanou“ krajinou v rámci Vyšehradskej skupiny – najmä kvôli členstvu v eurozóne. Po náraste euroskeptickej / eurokritickéj rétoriky zo strany politických elít v 2015/2016, v súčasnosti znovuobjavili – niektorí len rétoricky

– príťažlivosť európskej integrácie. Na rozdiel od Orbána a Kaczynského, ktorí vyzývajú k voľnejšej EÚ a silnejším národným štátom, slovenský (ex)premiér Fico otvorene deklaroval, že miesto Slovenska je v „jadre Európy“ a jeho vláda je pripravená „tú cenu zaplatiť“.³²

Ráznym proeurópsky obrat z leta 2017 (minimálne v rétorickej rovine), značne odlišný od Ficových vyhlásení z rokov 2015/2016, bol podnietený vonkajšími i vnútornými faktormi. Smerom dovnútra bol predovšetkým súčasťou snahy odvrátiť politickú pozornosť od domácich problémov Slovenska (korupcia, problémy v školstve, atď.) do priestoru, v ktorom dokáže jednoduchšie dominovať, izolovať časť politickej opozície (najmä euroskeptickú stranu SaS) a obmedziť hlas jeho koaličného partnera, Slovenskej národnej strany, ktorá je tradične viac eurokritická.

Hlavným vonkajším faktorom bolo pravdepodobne zintenzívnenie volania po diskusii o reforme EÚ, v ktorej sa ako jedna z prijateľných alternatív objavila aj viacrýchlostná integrácia s vytvorením jadra, ktoré by (niektoré) členské štáty vynechalo.³³ Za „najohrozenejšie“ sa v tomto kontexte považujú nové členské štáty, ktoré sa v poslednom čase stavali negatívne k niektorým integračným ini-

ciatívam (v oblasti migrácie, sociálnych politik a regulácie trhu práce, a pod.).

Po tom, čo vládna kríza z apríla-mája 2018 viedla k odstúpeniu Roberta Fica a vytvoreniu novej vlády Petra Pellegriniho, sa však situácia stala menej priehľadnou. Slovenská vláda oficiálne naďalej podporuje zapojenie sa do „európskeho jadra“, ale zdá sa, že tento silný proeurópsky (a prozápadný) postoj zdieľa plne, na úrovni politických strán, už len jeden člen vládnej koalície: Most-Híd.

Predseda Slovenskej národnej strany Andrej Danko, ktorý je zároveň i predsedom parlamentu, rozvíja vzťahy s Ruskom a otvorene podporuje štýl politiky Viktora Orbána. Robert Fico, ktorý je stále predsedom strany SMER-SD, dnes viac hovorí o zahraničných konšpiráciách, ktoré ho prinútili vzdať sa moci, ako o potrebe zostať súčasťou „jadra Európy“.

Väčšina demokratickej opozície zdieľa všeobecne pozitívny prístup k členstvu v EÚ.³⁴ Najvýraznejšou výnimkou je Sloboda a Solidarita (SaS) vedená Richardom Sulíkom. Jej programový dokument Manifest eurorealizmu je skeptický voči zapojeniu sa do „európskeho jadra“, ak by to malo znamenať zdieľanie rizík v novej únii alebo hlbšiu integráciu v daňovej či sociálnej politike.³⁵

Krajne pravicová strana Kotleba-ĽSNS, zastúpená od roku 2016 aj v národnom parlamente, odmieta pristúpenie k hlbšej integrácii. Po referende o brexite začala strana zbierať podpisy pod vyhlásenie referenda o členstve Slovenska v EÚ (neskôr zber podpisov za referendum o odchode z EÚ prerušila).

32 V septembri 2017 Robert Fico efektívne podporil spoločnú európsku mieru dane z príjmu, európsku minimálnu mzdu a spoločné sociálne štandardy. TA3: V politike. 10.9. 2017. Dostupné z: <http://www.ta3.com/clanok/1112465/napate-vzťahy-v-koalícii-aktualne-politicke-dianie-zdravotnictvo-po-novom.html>

33 Keď sa nový francúzsky prezident Emmanuel Macron stretol s lídrami krajín V4 v Bruseli na začiatku júňového samitu EÚ, Fico sa dištancoval od negatívnych reakcií Poľska a Maďarska, hovoriac: „Som úplne presvedčený, že Nemecko a Francúzsko zaradia vyššiu rýchlosť a budú chcieť hlbšiu spoluprácu a integráciu predovšetkým členských štátov eurozóny. Som za to, aby sme boli pri tom.“ Viď napríklad EurActiv.sk: Fico sa prihlásil k Macronovi, ostatní lídri V4 ho ďalej kritizujú. 23.6. 2017. Dostupné z: <https://euractiv.sk/clanky/vysehradska-skupina/fico-sa-prihlasil-k-macronovi-ostatni-lidri-v4-ho-dalej-kritizuju/> (5.9. 2017). V auguste 2017 podpísali slovenské a nemecké ministerstvo zahraničných vecí memorandum o štruktúrovanej spolupráci v oblasti politik EÚ, vytvárajúc platformu pre dialóg a koordináciu na politickej a expertnej úrovni.

34 Viď napríklad: Zuzana Gabrižová, Radovan Geist: Rozšírenie bojového poľa? Analýza postojev a programov slovenských politických strán pred voľbami do Národnej rady SR 2016. EURACTIV.sk, dostupné z: https://www.academia.edu/33701642/E%C3%9Avo_vo%C4%BEB%3%A1ch_2016_Roz%C5%A1irenje_bojov%C3%A9ho_po%C4%BEEa_Citované_15._novembra_2018

35 Manifest eurorealizmu. Sloboda a solidarita. Dostupné z: <https://www.sas.sk/detail/4060/manifest-eurorealizmu/obsah> Citované 16. novembra, 2018

5. OHLAS

5.1. Česká republika

V roku 2018 ostávala česká diskusia o viacrýchlostnej Európe povrchná. Všeobecné vnímanie tejto otázky je negatívne, neprebíha však hlbšia aktívna diskusia. Jediné súčasné vyhlásenie k tejto téme bolo podané premiérom Andrejom Babišom počas konferencie GLOBSEC 2018 Bratislava Forum: „Nepáči sa mi myšlienka dvojrýchlostnej Európy, ktorá a priori rozdeľuje Európu do dvoch kategórií. Ak by sme mali pristúpiť ku konceptu viacrýchlostnej Európy, tak potom (jedine) vtedy, ak to rozdelí Európu do menších klubov a zároveň sa všetky členské štáty budú môcť pridať, a ak to nenaruší spoločný trh, [...] žiadny členský štát by nikdy nemal byť vylúčený z procesu vytvárania a schvaľovania rozhodnutí o jednotnom trhu.“

Strach z rozdelenia Európy je tak stále aktuálny. Nie je ani tak spojený s viacrýchlostnou Európou, ako s obavou z východno-západného rozdelenia Európy. Súčasťou prioritou českého ministerstva zahraničných vecí smerom k Európe je udržať EÚ jednotnú a funkčnú a nedovoliť rozdelenie Európy na Východ a Západ. Táto téma nie je ale hlbšie diskutovaná na akademickej úrovni. V roku 2018 nebola publikovaná žiadna relevantná štúdia, odborné výskumy sa objavili v rokoch 2016 a 2017.

5.2. Maďarsko

Pokiaľ ide o budúcu podobu EÚ, maďarská vláda uprednostňuje viesť debatu štýlom „federalisti verzus suverenisti“ bez toho, aby vôbec premyslela riziká alebo príležitosti, ktoré viacrýchlostná integrácia môže Maďarsku a EÚ priniesť. Orbánova vláda v októbri 2018 vyhlásila, že spustila vlastnú národnú kampaň³⁶ o budúcnosti Európskej únie. V rámci nej organizuje verejné diskusie na maďarskom vidieku o dôležitosti národnej suverenity. Agenda sa zatiaľ zameriavala na základný naratív Orbánovej vlády: EÚ je rozdelená na tých, ktorí sú proti migrácii a pokúšajú sa presadiť národnú suverenitu a naopak tých, ktorí sú na strane „otvorenej spoločnosti“ a sú ochotní vybudovať Spojen-

né štáty európske.³⁷ Ich hlavnou obavou je, že Európa rozdielných rýchlostí môže viesť k dominancii väčších krajín. Objavuje sa tiež argument, že vplyvné väčšie členské štáty chcú umlčať menšie/protestujúce krajiny v dôležitých otázkach pomocou hlasovania kvalifikovanou väčšinou.

5.3. Poľsko

Myšlienka viacrýchlostnej Európy je prítomná vo verejnom diskurze, najmä v jej konkrétnej podobe dvojrýchlostnej Európy – v ktorej by bolo Poľsko súčasťou pomalšej skupiny. Napätá diskusia je ovplyvnená intenzitou domácej politickej kampane – zapojenie sa do bližšej európskej spolupráce je jednou z konfliktných línií medzi vládou a hlavnými opozičnými stranami.

Rímsky samit z marca 2017, Biela kniha Európskej komisie, ako i pokračujúci konflikt s inštitúciami EÚ ponúkajú vonkajší impulz³⁸, ktorý túto tému posúva do centra politickej debaty, ale zároveň redukuje jej komplexnosť len na dva uhly pohľadu: dnu alebo von.

5.4. Slovensko

Debata o „jadre Európy“ alebo „viacrýchlostnej integrácii“ je na Slovensku vedená paralelne s politickými spormi medzi vládou a opozíciou alebo medzi koalíčnými partnermi vo vláde. SMER-SD sa tejto téme chytil v rokoch 2012-2016³⁹, počas svojej jednofarebnej vlády, a opäť v lete 2017 potom, ako volebné víťazstvo Emmanuela Macrona dalo myšlienke „viacrýchlostnej integrácie“ nový impulz.

Rétorická podpora členstva v európskom jadre bola prerušená konfliktom ohľadom migračnej politiky, ktorá postavila slovenskú vládu do sporu s európskymi partnermi (vrátane Nemecka, Francúzska) a inštitú-

ciami EÚ. V tom čase premiér Robert Fico radšej hovoril o vyšehradskej spolupráci ako protiváhe vplyvu „veľkých členov EÚ“, ako napríklad Nemecka. V novembri 2016 na Univerzite Komenského v Bratislave na príklad hovoril o Vyšehradských krajinách ako o našich „najbližších spojencoch“ v politikách EÚ, ktorí spolu nazhromaždia v Európskej rade viac hlasov ako Nemecko.⁴⁰

O menej ako rok neskôr, v júni 2017, štátny tajomník Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí a skúsený diplomat Ivan Korčok povedal: „Ak sa chceme naozaj baviť o tom, či (Európska) únia alebo V4, ja hovorím v tejto chvíli jednoznačne Únia. V4 je len pragmatický nástroj. Tam, kde nám to spoločne vyhovuje, sa snažíme zvýšiť svoju váhu a vplyv.“⁴¹ Vtedajší premiér Robert Fico a ďalší čelní politickí predstavitelia, tento postoj opakovali a usilovne sa hlásili k Macronovmu „európskemu jadrú“.⁴²

Politická kríza, ktorá začala v marci 2018 a viedla k odstúpeniu premiéra Roberta Fica a jeho nahradeniu Petrom Pellegrinim, odsunula tému do úzadia. Zatiaľ čo oficiálni predstavitelia vládnej koalície naďalej tvrdia, že Slovensko by malo patriť do jadra Európy (naposledy Robert Fico na kongrese strany SMER-SD) alebo to minimálne otvorene nerozporujú (Slovenská národná strana), politické diskusie kladú väčší dôraz na domáce politické otázky alebo len na všeobecnú orientáciu slovenskej zahraničnej politiky.

Toto sa môže zmeniť s blížiacimi sa prezidentskými voľbami a voľbami do Európskeho parlamentu. Prezidentskej kampani však budú pravdepodobne dominovať domáce politické problémy (korupcia, právny štát, a pod.) a voľby do Európskeho parlamentu budú pravdepodobne aj tentokrát nízko profilovou záležitosťou.

40 Vid' napríklad: V4 and the Future of the EU: A good perspective or a dead end? FES Slovakia, dostupné z: <http://www.fes.sk/news-events-publications-detail-ge/v4-and-the-future-of-the-eu-a-good-perspective-or-a-dead-end/?l=1&cHash=07839b548e265432fd86494433ab37b7>, Citované 10. novembra, 2018

41 EurActiv.sk: Ivan Korčok: Ak si máme vybrať medzi Úniou a V4, vyberieme si Úniu. (19.6. 2017). Dostupné z: <https://euractiv.sk/clanky/buducnost-eu/ivan-korcok-ak-si-mame-vybrat-medzi-uniou-a-v4-vyberieme-si-uniu/> (9.9. 2017)

42 Pre bližší pohľad do tejto debaty vid' napríklad: Radovan Geist: Slovakia: Squaring the Visegrad Circle. V: Ania Skrzypek, Maria Skora (eds.): The Future of the Visegrad Group. Das Progressive Zentrum, 2017. Dostupné z: https://www.progressives-zentrum.org/wp-content/uploads/2018/03/The-Future-of-the-Visegrad-Group_2018_ebook.pdf, Citované 20. novembra, 2018

36 https://hvg.hu/itthon/20181019_Orszagjarasba_kezd_az_Orbankormany

37 <http://www.kormany.hu/hu/miniszterelnokseg/eurpai-unios-kapcsolatokert-felelos-allamtitkar/hirek/mi-szeretnenk-megorizni-europat-ugy-ahogy-megismertuk>
38 Pre prehľad postojov Poľska k viacrýchlostnej integrácii pred rokom 2017, vid' napríklad Agnieszka K. Cianciara: Differentiated Integration and the Future of Europe. Debate in Poland. V: Yearbook of Polish European Studies, 17/2014, str.124-147. Dostupné z: https://www.ce.uw.edu.pl/pliki/pw/17-2014_cianciara.pdf Citované 20. novembra, 2018.
39 Už v roku 2012 povedal Robert Fico, že Slovensko by malo byť v jadre Európy „za každú cenu“. Noviny.sk: V jadre EÚ treba byť za každú cenu, 20. júl, 2012. Dostupné z: <https://www.noviny.sk/slovensko/105662-priprava-na-predsednictvo-eu-bude-nas-to-stat-miliony>, Citované 29. novembra, 2018

6. SMEROVANIE

6.1. Česká republika

Český nezájem o euro sa nemožno chápať ako všeobecný nezájem o užšiu spoluprácu v EÚ. Jednou z hlavných tém v krajine je bezpečnosť. A práve v tejto oblasti sa vláda snaží byť súčasťou hlavného európskeho prúdu.

6.1.1. Bezpečnosť na prvom mieste

Českí občania patria v Únii k národom s najvyššími obavami o bezpečnosť. Podľa Štandardného eurobarometra 87 z mája 2017 je „terorizmus“ medzi Čechmi najviac spomínanou obavou (až 59%, pričom terorizmus považujú za ešte väčší problém už len Litovci). Druhou najviac spomínanou témou je „imigrácia“.⁴³

Dôraz vlády na tému bezpečnosti je zrejmý. Tomáš Prouza, štátny tajomník pre európske záležitosti (do marca 2017), povedal: „Občania sa cítia bezpečne, len ak si môžu byť istí, že žijú v priestore, ktorý je úplne chránený vonkajšími hranicami a sú uistení, že úrady majú dostatok nástrojov, aby ich v bezpečí udržali.“⁴⁴ Súčasný štátny tajomník pre európske záležitosti sa v auguste 2017 zdôraznil zapojenie krajiny do európskych iniciatív v tejto oblasti: „Česká republika je aktívne zapojená v debate o budúcnosti EÚ a je jedným z motorov v prehlbujúcej sa obrannej spolupráci medzi členskými štátmi. Je to náš aktívny prístup k obrane a bezpečnosti, ktorý dokazuje, že Česká republika sa nachádza v jadre európskej integrácie.“⁴⁵

Toto úsilie bolo podčiarknuté obranno-bezpečnostnou konferenciou v Prahe, zorganizovanou v júni 2017 a otvorenou

predsedom Európskej komisie Jean-Clau- de Junckerom, vysokou predstaviteľkou Federicou Mogherini a námestníčkou generálneho tajomníka NATO, Rose Gottemoeller. Konferencia sa sústredila na nevyhnutné posilnenie Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky, ako i partnerstva EÚ-NATO.⁴⁶

Krajina je zapojená do aktivít, ktorých cieľom je posilnenie bezpečnosti a obrany v rámci Európskej únie od roku 2003⁴⁷. Česká republika podporuje Permanentnú štruktúrovanú spoluprácu v oblasti obrany (PESCO) od samého začiatku. Bola jedným z iniciátorov obrannej spolupráce a zaviazala sa plniť kritériá PESCO vytvorené v novembri 2017. V kontexte diskusií o viacrýchlostnej Európe je dôležitá skutočnosť, že nie všetky členské štáty sa k PESCO pripojili⁴⁸. Česká republika tak môže argumentovať, že patrí do jadra bezpečnostnej a obrannej spolupráce.

Navyše, krajina sa zapojila už do troch PESCO projektov⁴⁹ a stala sa pozorovateľom pri niekoľkých ďalších projektoch⁵⁰. Momentálne čaká na rozhodnutie Európskej obrannej agentúry o troch jej vlastných projektoch, týkajúcich sa zbrani hromadného ničenia, výcviku pilotov pre lietadlá L-39 novej generácie od českej leteckej spoločnosti Aero Vodochody, a obranných opatrení proti kybernetickému útoku.

Programové vyhlásenie vlády ČR z 27. júna 2018 deklaruje ciele Českej republiky v rámci štruktúr PESCO nasledovne: „Budeme akcentovať predovšetkým urgentnú potrebu účinnejšej ochrany hraníc schengenského priestoru, nutnosť reformy Bojových skupín EU (EU Battlegroups) smerom k väčšej nasaditeľnosti a podporíme

zapojenie českého obranného priemyslu do projektov spolufinancovaných z Európskeho obranného fondu“⁵¹.

6.1.2. Schengenský priestor

Schengenský priestor a voľný pohyb osôb, ktorý umožňuje občanov prekračovať vnútorné hranice bez toho, aby boli podrobení hraničným kontrolám, je dôležitou oblasťou bližšej spolupráce, ktorá nezahŕňa všetky členské štáty. Českú republiku to umiestňuje do jadra EÚ, na rozdiel od šiestich iných členov, ktorí sa – ochotne alebo nechotne – k tejto spolupráci nepripojili. Spoločným menovateľom eurozóny a schengenského priestoru je myšlienka, že v nejakom časovom horizonte by sa mali pripojiť všetky členské štáty, hoci momentálne je to skôr nepravdepodobné vzhľadom na súčasné preferencie krajín alebo aktuálny vývoj⁵².

Českí politici tento názor zdieľajú. Predseda proeurópskej strany TOP 09 Jiří Pospíšil si napríklad myslí, že viacrýchlostná Európa už existuje, čo dokazuje existencia schengenského priestoru, eurozóny a Úradu európskeho prokurátora. Na druhej strane je ale presvedčený, že viacrýchlostný princíp nemôže byť použitý v prípadoch základných princípov EÚ (napríklad jednotný trh). Pospíšil navrhuje, aby sa členovia vždy najprv pokúšali dohodnúť na spoločných krokoch. K viacrýchlostnej Európe by mali pristúpiť až vtedy, ak dohodu nie sú schopní nájsť⁵³.

Úrad európskeho prokurátora je považovaný za ďalší príklad viacrýchlostnej Európy stavajúcej Českú republiku do centra, keďže je jedným z členských štátov, ktoré sú súčasťou posilnenej spolupráce.

43 European Commission, “Standard Eurobarometer 87,” 2017, <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/surveyKy/2142>.

44 Euractiv.cz, “Budoucnost EU: Má Visegrád plán?,” 2017, <https://euractiv.cz/section/aktualne-v-eu/news/budoucnost-eu-ma-visegrad-plan/>.

45 Euractiv.cz, “Euro nesmí být podmínkou pro spolupráci. ČR bude v jádru EU díky společné obraně,” 2017, <https://euractiv.cz/section/aktualne-v-eu/news/do-jadra-eu-chceme-misto-spolocene-meny-ale-nabizime-spolocnou-obranu-rika-vlada/>.

46 Viac o konferencii na: <https://www.vlada.cz/en/evropske-zalezitosti/aktualne/defence---security-conference-prague-156333/>

47 Michal Kořan et al., “Česká Republika ve Společné Bezpečnostní a Obranné Politice EU: Audit a Perspektivy,” 2015, [http://www.cevroinstitut.cz/upload/ck/files/PCTR/Publicace/2015/policy paper ČR ve SBOP EU \(web\).pdf](http://www.cevroinstitut.cz/upload/ck/files/PCTR/Publicace/2015/policy%20paper%20ČR%20ve%20SBOP%20EU%20(web).pdf).

48 Dánsko, Malta a Veľká Británia sa rozhodli nepripojiť k PESCO

49 Zatiaľ zo sedemnástich

50 Euractiv.cz, “Ministri obrany schválili 17 projektů v rámci posílené spolupráce PESCO. Česko chce stát v čele tří z nich,” 2018, <https://euractiv.cz/section/aktualne-v-eu/news/ministri-obrany-schvalili-17-projektu-v-ramci-posilene-spoluprace-pesco-cesko-chce-stat-v-cele-tri-z-nich/>.

51 Vláda České republiky, “Programové Prohlášení Vlády České republiky,” 2018, <https://ct24.ceskatelevize.cz/sites/default/files/2142883-2018-cerven-programove-prohlaseni-vlady-cerven-2018.pdf>.

52 Dominik Bergmann and Lukáš Hendrych, “Odborný podklad think-tanku Evropské hodnoty Vicerýchlostní Evropa,” 2016, <https://www.evropskehodnoty.cz/wp-content/uploads/2016/05/Vicerýchlostní-Evropa.pdf>.

53 Česká televize, “Události, Komentáře (23. Března 2017),” 2017, <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1096898594-udalosti-komentare/217411000370324/>.

6.2. Maďarsko

6.2.1. Menová únia

Orbánova vláda zatiaľ neavizovala ochotu Maďarska dosiahnuť hlbšiu ekonomickú integráciu. Podstatná diskusia o zaverení eura vo vládných kruhoch neprebíha, strana Fidesz nemá o členstvo v Európskej menovej únii reálny záujem a nemá stanovený žiadny cieľový dátum pre vstup. S postojom vlády súhlasí guvernér Maďarskej národnej banky György Matolcsyi,⁵⁴ podľa ktorého by zavedenie eura bolo hospodársky racionálne, ak by HDP na hlavu v Maďarsku (v parite kúpnej sily) bolo 80-85% priemeru EÚ.

Ďalším argumentom je, že menej rozvinuté krajiny ako Maďarsko by si mali podržať kontrolu nad menovou politikou. V súčasnosti Maďarsko spĺňa všetky ekonomické kritériá, aby mohlo zaviesť spoločnú menu, ale zatiaľ stále nie je zapojené v mechanizme výmenných kurzov ERM II. Poslednú, piatu formálnu podmienku tým nespĺňa. Keďže Maďarsko je, podľa ministra financií Mihály Vargu, formálne pripravené pristúpiť k systému fixných výmenných kurzov ERM II, môže to znamenať nedostatok politickej vôle. V roku 2017 maďarská vláda dokonca vyhlásila, že sa nechce ani pokúsiť získať miesto pozorovateľa v Euroskupine – napriek faktu, že existuje veľký počet ekonomických regulácií, ktoré by mohli byť dôležité aj pre nečlenov eurozóny a väčšina z nich je dohodnutá na stretnutiach Euroskupiny, ktoré predchádzajú stretnutiam ECOFIN-u.⁵⁵

Maďarská vláda by zväžila možnosť prehlibiť hospodársku spoluprácu, ktorá by posilnila eurozónu, ale jedine v prípade, ak budú zaručené jednota spoločného trhu a rovnosť v podmienkach hospodárskej súťaže, a ak tí, čo sa rozhodnú zatiaľ zostať mimo eurozóny, sa budú môcť pripojiť neskôr.

Fidesz však určite nepodporí Macronovu myšlienku oddeleného rozpočtu eurozóny. Podľa Szabolcsa Takácsa, „Záujmom Maďarska je silná a stabilná eurozóna, ale oddelená fiškálna kapacita eurozóny môže byť vytvorená len v prípade, ak tú záťaž na seba zoberú členovia eurozóny a ak jej vytvorenie negatívne neovplyvní politiky EÚ, predovšetkým tie, ktoré sa

vzťahujú na jednotný trh.“⁵⁶

Na rozdiel od Fideszu sú ľavicové opozičné strany (MSZP, DK) jednoznačne za zavedenie eura. Hlavným argumentom je systémové riziko spojené so zotrvaním mimo menovej únie. „Európske jadro“ sa bude podľa nich tvoriť okolo EMÚ a ak Maďarsko nezavedie euro, hrozí mu, že ostane marginalizované na periférii. Súhlasia aj s vytvorením európskej hospodárskej vlády, s oddeleným rozpočtom eurozóny a vznikom postu európskeho ministra financií. Dokonca aj v minulosti silne euroskeptický Jobbik (Hnutie za lepšie Maďarsko) sa v roku 2017 rozhodol, že ak by boli pri moci, tak by spoločnú menu zaviedli už v roku 2019⁵⁷

Podľa Maďarskej socialistickej strany by krajina mala do eurozóny vstúpiť čo najskôr. MSZP spustila petíciu⁵⁸ v prospech zavedenia jednotnej meny. V rámci kampane tvrdil europoslanec István Újhelyi (S&D): „Politika Viktora Orbána má za cieľ dosiahnuť to, aby EÚ ustúpila. Je očividné, že sa voličov neodváža opýtať na členstvo v EÚ, tak to radšej nechá na dvojrychlostnú Európu, kde náš väčšina štátov prehlasuje.“⁵⁹

Újhelyi tiež vytvoril proeurópske hnutie Radikálni európski demokrati (RED), prostredníctvom ktorého podporuje macronistické idey prehĺbenia integrácie na základe eurozóny. Zdôrazňuje, že Maďarsko by si nemalo dovoliť nebyť súčasťou užšej európskej integrácie. Újhelyi taktiež francúzskemu veľvyslanectvu ponúkol, že RED by bola ochotná zajať miesto Fideszu a sprostredkovať v Maďarsku Macronom iniciované konzultácie s občanmi ohľadom EÚ.⁶⁰

Členovia Zelených v Európskom parlamente, ako Benedek Jávor, zdôrazňovali dôležitosť sociálnej konvergencie. Varovali pred inštitucionalizáciou dvojrychlostnej Európy, v ktorej by sa menej rozvinuté krajiny dostali politicky do úzadia. Jávor sa tiež vyslovuje za vytvorenie integrovanej energetickej únie, ktorú Fidesz odmieta.⁶¹

6.2.2. Úrad európskeho prokurátora

Jedným z najdiskutovanejších aspektov flexibilnej integrácie je otázka, či sa má

Maďarsko pripojiť k Úradu európskeho prokurátora. Podľa hodnotení Transparency International je Maďarsko v rámci členských krajín EÚ na predposlednom mieste v indexe vnímania korupcie. Za ním sa umiestňuje len Bulharsko. Maďarsko patrí medzi najvyšších poberateľov podpory EÚ v prepočte na občana, no mnoho exponovaných prípadov zneužívania európskych peňazí nie je vyšetrovaných. Ústredná prokuratúra, vedená Orbánovým spojencom, v prípadoch nekoná.

Zatiaľ čo Fidesz nemá záujem stať sa súčasťou posilnenej spolupráce na vytvorenie Úradu európskeho prokurátora (EPPO)⁶², nezávislý poslanec maďarského parlamentu, Ákos Hadházy⁶³ spustil petíciu žiadajúcu, aby sa Maďarsko k novému protikorupčnému úradu pridalo. Petícia má podporu Maďarskej socialistickej strany (MSZP), Párbeszéd, Momentum a jeho bývalej strany Politika môže byť iná (Lehet Más a Politika, LMP), hoci posledná menovaná sa pridala k podobnému zberu podpisov v rámci Európskej iniciatívy občanov.

Jobbik túto petíciu oficiálne nepodporil, ale v lete prišiel s podobným návrhom do parlamentu. Hoci jeden milión vyzbieraných podpisov neprinúti vládu pridať sa k posilnenej spolupráci, Hadházyho argumentom zostáva, že Fidesz nebude môcť ignorovať vôľu ľudí. Niektorí experti dokonca navrhujú, aby boli platby fondov EÚ priamo spojené so špeciálnymi požiadavkami, ako napríklad spolupracou s EPPO.

6.2.3. Frontex

Istá nekonzistentnosť v rétorike maďarskej vlády panuje v postojoch k ďalšej integrácii v súvislosti s kontrolou vonkajších hraníc schengenského priestoru. V roku 2015 sa Viktor Orbán veľmi jasne vyjadroval, že Frontex je bezzúbou inštitúciou,⁶⁴ a teda potrebuje posilniť. Tvrdil, že použitím prostriedkov viacerých krajín „musíme zmeniť Frontex na silu, ktorá bude právne schopná prevziať od Grécka kontrolu gréckych hraníc.“

V súčasnosti Orbán odmieta návrhy na zaistenie dodatočných právomocí pre Frontex, ktoré by mali zvýšiť efektívnosť v boji proti nelegálnej migrácii. Tvrdil, že Brusel chce členským krajinám zviať

54 https://index.hu/chart/2016/09/14/ha_matolcsy_igazatmond_soha_nem_lesz_euronk/

55 https://hvg.hu/gazdasag/20180609_Varga_Mihaly_Nem_kell_sietni_az_euro_bevezetesevel

56 <http://visegradinfo.eu/index.php/80-articles/570-post-2020-eu-budget-visegrad-is-closing-ranks-but-exceptions-apply>

57 https://hvg.hu/gazdasag/20171122_A_Jobbik_eurot_akar

58 https://mszp.hu/hir/kell_az_euro

59 <https://www.europeaninterest.eu/article/mixed-views-hungarys-future/>

60 <https://fuhu.hu/red-lepett-magyar-kormany-helyett/>

61 https://www.europatarasag.hu/sites/default/files/csatalman-yok/perc_3_netre_1.pdf

62 <https://budapestbeacon.com/european-public-prosecutors-office-established-without-hungarys-participation/>

63 <https://444.hu/2018/09/24/mire-jo-az-europai-ugyesszeg-es-miert-gyujtenek-egy-millio-alairast-hogy-magyarorszag-csatlakozzon-hozza>

64 https://hvg.hu/itthon/20151217_Orban_tamogatja_a-Frontex_felvertezeset_a

právo na ochranu hraníc, čo je súčasťou jeho širšieho plánu povoliť vstup migrantom. Provládny denník Magyar Hírlap⁶⁵ publikoval komentáre, ktoré súhlasili s Orbánovou argumentáciou a zdôrazňovali, že návrh Komisie nie je zameraný na ochranu hraníc, ale na legalizáciu nelegálnej migrácie.⁶⁶

Maďarská ľavicová opozícia by na rozdiel od toho podporila posilnenie právomocí Frontexu, podporuje aj zapojenie sa do záchranárskych misií na mori. Rovnaký názor má aj Demokratická koalícia. Podporili by vznik integrovanej inštitúcie, tvorenej národnými a európskymi úradníkmi a financovanej so spoločného rozpočtu EÚ.

6.2.4. Dane

Harmonizácia daňových systémov je jedným z najodmietanejších návrhov maďarskou vládou. Súčasťou protibruselskej kampane Fideszu v roku 2017 bola dokonca národná konzultácia varujúca pred hrozbou, ktorú Brusel predstavuje pre daňový systém Maďarska.⁶⁷ Podľa nej sa EÚ snaží prevziať ďalšie kompetencie v ekonomickej a s tým spojených oblastiach, čo by ovplyvnilo aj kontrolu maďarskej vlády nad daňovou politikou.

Podľa premiéra Viktora Orbána sa EÚ schováva za tzv. „sociálny pilier“, aby získala nové právomoci v oblastiach sociálnej politiky a daní.⁶⁸ Provládne periodiká ako Magyar Idők – rovnako ako Fidesz – sa vo všeobecnosti vyslovujú proti harmonizácii daní. Zdôrazňujú, že by to ohrozilo konkurencieschopnosť maďarskej ekonomiky, ktorá má najnižšiu korporátnu daň z príjmu v EÚ.⁶⁹

Podľa opozičných socialistov je zavedenie jednotnej sadzby dane z pridanej hodnoty potrebné, pretože maďarská DPH je najvyššou v EÚ.⁷⁰ V Maďarsku tvoria dane zo spotreby a práce približne tretinu všetkých daňových výnosov. Do volebného programu zahrnulo harmonizáciu daní aj LMP.⁷¹

6.2.5. Sociálna únia

Otázka Sociálneho piliera je v Maďarsku

ďalšou kontroverznou témou. Maďarská vláda by sa k iniciatívam v tomto smere nepripojila. Argumentuje, že harmonizácia sociálnych štandardov poškodzuje konkurencieschopnosť krajiny.⁷² Ľavicová opozícia sa vyjadruje opačne.

Ľavicové a zelené strany by podporili viac konvergencie v schémach národného sociálneho zabezpečenia. Situácia v zaostávajúcich krajinách by sa mohla, podľa nich, zlepšiť paralelnými snahami o vytváranie pracovných miest, harmonizáciu dopytu na trhu, monitorovaním sociálnych transferov. Prostriedky potrebné na tieto opatrenia by pochádzali z vybraných daní, ale aj zo zvýšenej efektívnosti výdavkov.⁷³

6.3. Poľsko

Postoje na rozdielne modely európskej integrácie boli popísané v predchádzajúcej kapitole. V tejto časti sa sústreďime na fundamentálnejšiu otázku – členstvo v Európskej únii.

6.3.1. Vnútri alebo mimo? Vnútri. Určite, Možno

Vo všeobecnosti oficiálni (prezident, premiér) i neoficiálni (Jarosław Kaczyński, šéf strany PiS) poľskí lídri komunikujú veľmi často negatívne črty EÚ. Cieľom je znížiť viditeľnosť pozitív. Niektoré z častých kritických tvrdení boli spomenuté v predchádzajúcich kapitolách: dvojité štandardy, viacúrovňový demokratický deficit, či nespravodlivosť konania európskych inštitúcií sú len niektorými z výčítok, ktoré v Poľsku vytvárajú obraz európskej integrácie.

Len nedávno opísal prezident Andrzej Duda EÚ ako „nejaké imaginárne spoločenstvo, z ktorého veľa zisku nemáme“⁷⁴, zatiaľ čo premiér Mateusz Morawiecki povedal, že ak by aj nebolo fondov EÚ, Poľsko by sa malo rovnako dobre. Štátny tajomník ministerstva zahraničných vecí Bartosz Cichocki autorke textu povedal, že Európska komisia chce nebezpečne zvýšiť svoju moc vo všetkých oblastiach, ktoré nie sú jasne špecifikované v zmluvách: „Komisia nás chce v týchto veciach postaviť už pred hotovú vec, ktorá bude vyhovovať jej. Z krátkodobého hľadiska môže tento prístup zabezpečiť efektívne

prijímanie rozhodnutí, ale z dlhodobého hľadiska to môže ohroziť európsky projekt ako celok.“⁷⁵

6.3.2. Prieskumy (Poliaci) proti Polexitu

Napriek tomu spomínaným výčítkám nie je, podľa poľskej vlády, Polexit – odchod Poľska z EÚ – alternatívou. PiS si je vedomá faktu, že Poliaci sú v euroentuziazme na vrchu rebríčka EÚ. Ako ukázal posledný Eurobarometer, 87% poľských respondentov vníma členstvo Poľska v EÚ pozitívne.

To ale nie je všetko. Poliaci sú najmä presvedčení, že ich hlas sa v Európskej únii ráta (53%). Ďalej sú presvedčení o tom, najviac spomedzi európskych respondentov, že EÚ je významným globálnym politickým aktérom (81%). Poliaci, podobne ako Nemci, veria, že európska integrácia bola pre nich zatiaľ prospešná a oceňujú jej konkrétne výhody: menej hraničných kontrol, roaming zadarmo, lepšia ochrana práv spotrebiteľov, možnosť pracovať, žiť a študovať v zahraničí.⁷⁶

Berúc do úvahy túto náklonnosť k EÚ, vládni politici poľskej vlády zdôrazňujú poľský záväzok k myšlienke európskej integrácii a pripúšťajú pozitíva členstva. „Vďaka členstvu v EÚ môžu poľskí občania študovať v zahraničí. Takisto majú prístup na spoločný trh. Nie je teda prekvapením, že 87% Poliakov podporuje členstvo v EÚ. Je to najvyššia miera v Európe,“ povedal Czaputowicz v prejave.

Zároveň však Poliaci výrazne nedôverujú sebe samým – ako ukázala štúdia Sociálna diagnóza profesora Janusza Czapieńského, (posledná bola vydaná v roku 2015, kedy sa súčasná vláda ujala moci) – ale tiež voči vláde, justícii a médiám (Eurobarometer). To môže vysvetľovať prečo, napriek uvedomovaniu si výhod, ktoré EÚ prináša, sú Poliaci náchylní načúvať rétorike strachu a nevráživosti voči údajným nepriateľským skupinám a inštitúciám (skupiny „ostatných“ zvolené ako obetné baránky v určitom čase: dnes najmä utečenci, imigranti vo všeobecnosti a moslimovia), ako aj konšpiračným teóriám.

Hádzanie viny na utečencov a Brusel je na politickej úrovni veľmi efektívne, a preto sa k jednému či obom pridáva

65 http://magyarhirlap.hu/cikk/129566/Frontex_es_egyeb_nyalanksagok

66 <https://www.portfolio.hu/gazdasag/alairtak-jon-a-kozos-eu-s-hadsereg.289994.html>

67 <https://24.hu/kozelet/2017/05/10/a-kormany-megvedte-a-nemzeti-konzultaciokat-az-eu-val-szemben/>

68 http://hvg.hu/gazdasag/20170222_orban_viktor_ot_veszelyforrasa

69 <https://magyaridok.hu/gazdasag/ezermilliaridot-bu-kott-az-orszag-az-unios-adoharmonizacioval-1437301/>

70 <http://www.origo.hu/itthon/20160129-a-fidesz-az-mszp-es-az-lmp-szavazoinak-is-iger-gyurcsany-dk-valasztasi-program.html>

71 <https://lehetmas.hu/valasztasi-programunk/>

72 <https://magyaridok.hu/gazdasag/ezermilliaridot-bu-kott-az-orszag-az-unios-adoharmonizacioval-1437301/>

73 https://www.europatársasag.hu/sites/default/files/csatolmanyok/perc_3_netre_1.pdf

74 Polish president attacks EU as an 'imaginary community'. Financial Times, 12. septembra, 2018. <https://www.ft.com/content/3675c1d8-b673-11e8-b3ef-799c8613f4a1>

75 We are committed to EU, but Commission is not a „super-government“. EURACTIV.com, 21. marca, 2018. <https://www.euractiv.com/section/central-europe/news/polish-fm-we-are-committed-to-eu-but-commission-is-no-super-government/>

76 Standard Eurobarometer 89, jar 2018. European Commission. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/surveyKy/2180>

veľký počet európskych politikov. Výsledok tak môže byť aj neplánovaný „exit“, podobne ako vo Veľkej Británii.

6.4. Slovensko

Slovensko, na rozdiel od zvyšných Vyšehradských krajín, je členom eurozóny. To znamená, že sa zúčastňuje aj na tých integračných projektoch, ktoré sú spojené s fungovaním EMÚ a v prevažnej miere postavené na samostatných medzivládnych zmluvách: Európsky mechanizmus pre stabilitu, Fiškálny kompakt, Jednotný rezolučný fond, atď.

6.4.1. Prevaha ekonomických argumentov

Najčastejšími argumentami za účasť Slovenska v „európskom jadre“ sú ekonomické – členstvo v EMÚ, rozvážna fiškálna politika, rast hospodárstva, atď. V čase intenzívne prebiehajúcich diskusií o tejto téme vtedajší premiér Robert Fico, alebo iní predstavitelia vlády, nešpecifikovali význam pojmu „európske jadro“. Časté spomínanie ekonomických argumentov však naznačuje, že z ich pohľadu sa jadro bude, alebo by sa malo, vytvoriť v rámci eurozóny.

Po rokovaní s Rakúskom a Francúzskom v Salzburgu v auguste 2018 Robert Fico vyhlásil: „Krajine sa jednoducho darí. Ťažko tieto čísla spochybniť. Dve alebo tri podmienky, ktoré budú podmienkami účasti v jadre spíňame a máme čo ponúknuť krajinám, ktoré sa k jadrú hlásia.“ Jednou z týchto podmienok mala byť fiškálna disciplína: „Faktom je, že za výsledky v oblasti rozpočtovej disciplíny nám prejavujú rešpekt európski politici už niekoľko rokov. Oznamili sme historicky najnižší deficit a naďalej pracujeme na ďalšej konsolidácii verejných financií.“⁷⁷

6.4.2. Zmena postoja v kritických bodoch

Daňová politika zvykla byť červenou líniou európskej politiky Slovenska. Vláda Mikuláša Dzurindu (2002-2006) a prvá vláda Roberta Fica (2006-2010) nepodporili myšlienku harmonizácie daňových politik, alebo európskej dane, ktorá by pomohla financovať rozpočet EÚ.

V roku 2017 bola ale situácia iná. Premiér Robert Fico hovoril o pripravenosti diskutovať o koordinácii, alebo harmo-

nizácii daňových politik, čo sa prenieslo do oficiálnych postojov. Slovensko bolo pripravené, za určitých podmienok, podporiť iniciatívu CCTB (konsolidovaný základ firemnej dane). Navyše, oficiálny postoj vlády k návrhu Európskej komisie o Finančnom rámci pre roky 2021-2027 ukazuje otvorenosť vytvoreniu spoločnej európskej digitálnej dane ako jedného zo zdrojov pre rozpočet EÚ.

Táto zmena v podstate predchádzala diskusií o „európskom jadre“ z leta 2017 a bola iniciovaná ministerstvom financií. Ivan Lesay, štátny tajomník ministerstva financií, zodpovedný za predsedníctvo Slovenska v Rade EÚ, v decembri 2016 konštatoval: „Nie sme zásadne proti európskej dani“⁷⁸.

Ministerstvo financií hralo dôležitú úlohu takisto v inej oblasti, v ktorej predtým Slovensko odmietalo akékoľvek navýšenie kompetencií pre EÚ: sociálna politika. Počas príprav na slovenské predsedníctvo sa ministerstvu podarilo dostať medzi priority Iniciovanie diskusie o schéme európskom poistení v nezamestnanosti.⁷⁹ Hoci bola táto idea navrhovaná a diskutovaná už pred rokom 2016 (minimálne v kruhoch expertov), v politických kruhoch rezonovala len veľmi slabo.

V roku 2017 sformuloval premiér Robert Fico myšlienku „európskej minimálnej mzdy“, ktorá mala pomôcť znížiť mzdové rozdiely medzi členskými štátmi EÚ (alebo aspoň v rámci hypotetického európskeho jadra). Nápad však zostal bližšie nešpecifikovaný, nikdy sa z neho nestal konkrétny návrh.

6.4.3. Obrana, spravodlivosť a vnútro

Dve ďalšie oblasti prehlbujúcej sa spolupráce EÚ – spravodlivosť a vnútro, obrana – nie sú vnímané, alebo komunikované, cez prizmu smerovania do „európskeho jadra“. Slovensko je zapojené do väčšiny z projektov (s výnimkou dvoch, vzťahujúcich sa k rodinnému právu).

V obrannej a bezpečnostnej spolupráci patrilo Slovensko v EÚ k skupine „atlantistov“ – zaradilo sa do nej už v spore medzi „starou Európou“ a „novou Európou“ ohľadom vojny v Iraku v roku 2003. Hoci aktívne neodmietalo snahy o posilnenie štruktúr európskej obrany, nazera-

lo na ne s istým podozrením ako možnú hrozbu pre transatlantické partnerstvo, zdôrazňujúc pritom potrebu kompatibilitnosti a synergií s NATO.

Keď 23 krajín odštartovalo PESCO v novembri 2017, Slovensko bolo medzi nimi. Úlohu zohrala aj zmena medzinárodného bezpečnostného prostredia, vrátane postupného posunu v prioritách americkej bezpečnostnej politiky. Okrem toho, PESCO bolo spustené v čase, keď bola debata o európskom jadre na Slovensku najintenzívnejšia, a obranná spolupráca sa zdala byť dôležitou súčasťou budúceho jadra.⁸⁰ Slovensko iniciovalo jeden obranný projekt – EuroArtillery – vybraný medzi 17 projektov podporených v prvej fáze spolupráce.⁸¹

V oblasti spravodlivosti a vnútra, posledné kroky vzniku Úradu európskeho prokurátora (hoci len vo forme posilnenej spolupráce) boli urobené počas slovenského predsedníctva v Rade EÚ. Slovensko bolo jednou z krajín, ktorá nakoniec podporila zahrnutie DPH medzi finančné záujmy EÚ, čo bolo jednou z rozhodujúcich podmienok pre súhlas Európskeho parlamentu.

Zatiaľ čo zapojenie sa do posilnenej spolupráce na EPPD nebolo oficiálne postavené do kontextu členstva v európskom jadre, niektorí politici to tak komunikovali. Poslanec Európskeho parlamentu József Nagy (Most-Híd, ELS) povedal: „Môžeme byť radi, že Slovensko je medzi nimi (krajínami, ktoré sa pridali k Úradu európskeho prokurátora) spolu s Českou republikou, kým Maďarsko a Poľsko nepodporili iniciatívu, čo považujem za ťažko vysvetliteľné. Vidím to ako zlomový bod v rámci európskej integrácie krajín V4 smerom k pomyselnému jadrú EÚ.“⁸²

⁸⁰ Viď napríklad: 23 krajín chce PESCO. Má to znamenať najväčší skok v obrane EÚ. Trend, 13. novembra, 2017. Dostupné z: <https://www.etrend.sk/ekonomika/23-krajin-chce-pesco-ma-to-znamenat-najvacsi-skok-v-obrane-eu.html> citované 20. októbra, 2018.

⁸¹ Slovenský projekt nepriamej palebnej podpory (EuroArtillery) sa prebojoval medzi finálne projekty PESCO. Ministerstvo obrany SR. Dostupné z: <http://www.mosr.sk/41015-en/slovensky-projekt-nepriamej-palebnej-podpory-euroartillery-sa-prebojoval-medzi-finalne-projekty-pesco/> citované 20. októbra, 2018.

⁸² Na boj proti podvodom s eurofondami a DPH sa zriadi Európska prokuratúra. SME.sk, 5. októbra, 2017. Dostupné z: <https://domov.sme.sk/c/20665275/europska-prokuratúra-eurofondy-podvod-s-dph-strasburg.html?ref=av-center> citované 20. októbra, 2018.

⁷⁷ PREMIÉR: Slovensko spĺňa podmienky byť v jadre Európskej únie. Úrad Vlády SR, 22. augusta, 2017. Dostupné z: <https://www.vlada.gov.sk/premier-slovensko-splna-podmienky-byt-v-jadre-europskej-unie/>, citované 10. novembra, 2018.

⁷⁸ Ivan Lesay: Nie sme zásadne proti európskej dani. EURACTIV.sk, 22. decembra, 2016. Dostupné z: <https://euractiv.sk/section/ekonomika-a-euro/interview/ivan-lesay-nie-sme-zasadne-proti-europskej-dani/>, citované 20. novembra, 2018.

⁷⁹ Podľa neoficiálnych informácií, potvrdených zdrojmi z oboch ministerstiev, iniciatíva bola zo začiatku odmietaná Ministerstvom zahraničných vecí a európskych záležitostí SR ako „príliš ambiciózná“.

7. POSTOJE

7.1. Česká republika

Názory na viacrýchlostnú integráciu ovplyvňuje jej prepojenosť s negatívne vnímaným členstvom v eurozóne. Politici hovorili o viacrýchlostnej Európe ako o hrozbe, ktorej sa je treba vyhnúť. Debata sa zúžila na strach, že Česká republika bude vyradená z rokovanií, na ktorých sa budú prijímať dôležité rozhodnutia a na presvedčenie, že ako nečlen eurozóny, Česká republika bude mať menší hlas v EÚ.

Obavy z viacrýchlostnej Európy sú výstižne zhrnuté vo vyhlásení bývalého premiéra Bohuslava Sobotku, ktorý mandát zastával v čase, keď debata o viacrýchlostnej Európe vrcholila. „Ide o mieru vplyvu na to, čo sa v Európe odohráva. Tá je daná tým, či sedíme pri stole, keď sa rozhoduje. Viacrýchlostná Európa znamená, že bude pribúdať momentov, kedy Česká republika pri tom stole sedieť nebude,“⁸³ povedal Bohuslav Sobotka.

Tvrdil tiež: „Naša spoločná európska história ukazuje, že ak nenájde cestu, ako spolupracovať, uvidíme len konflikt, rozdelenie a vojnu, [...] sila EÚ spočíva v súčinnosti a jednote. Ak sa výzvam nepostavíme spoločne, vôbec ich nevyriešime.“⁸⁴ V debatách prevládala strach z vylúčenia. Českí politickí lídri si boli vedomí, že by to pre krajinu znamenalo slepú uličku v EÚ.

Koncept viacrýchlostnej Európy bol tiež intenzívne diskutovaný predstaviteľmi Českej republiky v Bruseli. Věra Jourová, česká komisárka pre spravodlivosť, spotrebiteľov a rodovú rovnosť, povedala: „Mierne sa obávam viacrýchlostnej Európy a nemyslím si, že je to v súlade so záujmami Českej republiky.“

Českí poslanci v Európskom parlamente s týmto názorom vo všeobecnosti súhlasia. Pavel Telička (ALDE) povedal:

„Budem sa snažiť, aby sme boli medzi tými, ktorí chcú ísť rýchlejšie, [...] prečo sme chceli byť členom Európskej únie? Aby sme sa podieľali na rozhodnutiach, ktoré nás môžu ovplyvniť. Nechceli sme stáť mimo a sledovať ostatné štáty, ako rozhodujú za nás.“⁸⁵

Podľa Tomáša Zdechovského (EĽS) je tento koncept je nezmyselný. Podľa neho by mohla viacrýchlostná Európa zvýšiť euroskeptizmus vo viacerých krajinách strednej a východnej Európy, keďže by bolo zrazu oveľa viditeľnejšie, že niektoré členské štáty sú integrované viac ako iné.

Poslanec Európskeho parlamentu Jan Zahradil (EKR) reformu EÚ smerom k viacrýchlostnej Európe podporuje. „Mali by sme sa sústrediť na dokončenie jednotného trhu a potom na reformu EÚ do podoby únie založenej na princípe viacrýchlostnej integrácie,“ povedal pre Český rozhlas. Túto myšlienku podporuje najmä pre to, že v takej únii by členské štáty, z pohľadu ich záujmov a schopností, rozhodli či, v ktorých politikách a v akom rozsahu budú spolupracovať. Zahradil však vyzdvihuje, že Česká republika by mala spolupracovať viac len v určitých politikách. Odmieťa napríklad, aby bola Česká republika súčasťou eurozóny a spoločnej migračnej a azylovej politiky. Práve naopak, veľkú dôležitosť prikladá oblastiam ako vnútorný trh, colná únia a spoločná obchodná politika.

Predchádzajúca vláda sa pokúsila zabezpečiť si pozíciu v jadre získaním pozorovateľského statusu na stretnutiach Euroskupiny. Aleš Chmelař, štátny tajomník pre európske záležitosti, povedal: „Menový priestor musí zostať tak inkluzívnym, ako to len bude možné, a debata o jeho ďalšom prehlbovaní musí byť ponechaná vo formáte EÚ27, [...] zapojenie nečlenov eurozóny do diskusií a úplná transparentnosť a otvorenosť by mali byť garantované.“ Následne dodal, že Praha navrhuje otvoriť Euroskupinu aj pre nečlenov eurozóny, napríklad vo forme udelenia krajinám pozorovateľský

status, o ktorý sa uchádzala aj Česká republika.⁸⁶

Akademici však považovali myšlienku pozorovateľského statusu na zabezpečenie pozície Českej republiky za nepravdepodobnú. Vladimír Bartovic, riaditeľ Inštitútu pre európsku politiku EUROPEUM, napríklad povedal: „Minimálnou podmienkou toho, aby Česká republika mohla byť v jadre EÚ a prípadne získať pozorovateľský status v eurozóne, je oznámenie cieľového dátumu pre prijatie eura, prípadne sprevádzané vstupom do mechanizmu ERM2.“⁸⁷

Súčasný premiér Andrej Babiš sa rozhodol nepožičať o pozorovateľský status 13 dní (19. decembra 2017) po tom, čo prevzal úrad, keďže hrozba nezahrnutia všetkých členských štátov už údajne nebola ďalej prítomná.

7.2. Maďarsko

Viktor Orbán už roky obviňuje Brusel, že prekračuje svoje právomoci.⁸⁸ Berlín s Parížom vykreslil ako hrozbu pre maďarskú civilizáciu. Zapadá to do širšej debaty o suverénite postavenej na domnelom konflikte medzi maďarským národom a nebezpečným, dekadentným Západom, ktorý mieri zlým smerom.⁸⁹ Jeho opakujúcim argumentom je, že európska demokracia sa potáca, „takže my chceme obnoviť demokraciu“⁹⁰ na kontinente.

Maďarský premiér vyhlásil, že ďalšie voľby do Európskeho parlamentu budú predstavovať výrazný stret medzi proti- a promigrantským táborm. Druhý tábor podľa neho reprezentuje Emmanuel Macron, ktorý tvrdí, že chce budovať Spojené štáty

86 Politico.eu, „EU Divisions on the Eastern Front,“ 2017, <https://www.politico.eu/article/eu-divisions-eastern-integration-romania-bulgaria-croatia-poland-hungary-czech-republic/>.

87 Euractiv.cz, „Evropa zve členské štáty do jadra, ČR ale stále váhá a směřuje tak k periférii,“ 2017, <https://euractiv.cz/section/aktualne-v-eu/news/evropa-zve-clenske-staty-do-jadra-cr-ale-stale-vaha-a-smeruje-tak-k-periferii/>.

88 <https://www.portfolio.hu/gazdasag/orban-eloszor-fogad-tak-el-a-magyar-megkozelitest-brusszelben.227547.html>

89 <https://www.reuters.com/article/us-hungary-orban/hungarian-pm-sees-shift-to-liberal-christian-democracy-in-2019-european-vote-idUSKBN1K10BK>

90 <https://dailynewshungary.com/we-want-to-restore-democracy-in-europe-says-orban-in-brussels/>

83 EURACTIV.CZ, „Viacrýchlostní Evropa je pro Česko Nebezpečná, Varují Odborníci,“ 2017, <https://euractiv.cz/section/aktualne-v-eu/news/viacrýchlostni-evropa-je-pro-cesko-nebezpečna-varuji-odbornici/>.

84 Bohuslav Sobotka, „Two-Speed Europe Is a Mistake,“ *Politico.eu*, citované 24. septembra, 2018, <https://www.politico.eu/article/bohuslav-sobotka-oped-two-speed-europe-is-a-mistake/>.

85 Pavel Telička „Česká republika musí patřit mezi státy, které se budou integrovat rychleji, řekl Telička během debaty o viacrýchlostní Evropě,“ 2017, <https://www.telicka.eu/en/articles/detail/738>.

európske. O postoji k Macronovej snahe reštartovať európsky projekt vypovedá aj to, že maďarská vláda bola jedinou, ktorá sa nezapojila do jeho debát o budúcnosti EÚ. Bol to odkaz pre maďarských voličov: Fidesz nie je ochotný spolupracovať s „federalistami“.

Ďalšie z opakujúcich sa tvrdení ilustrujú slová maďarského ministra zahraničných vecí a obchodu Pétera Szijjártó, že prezident Macron bude chcieť dosiahnuť harmonizáciu daní v rámci EÚ, čo by malo za následok „obrovské zvyšovanie daní“ v Maďarsku.

Podľa údajov Tárki, viera v inštitúcie v Maďarsku je nízka a stupeň politickej polarizácie v názoroch pomerne vysoký, dokonca i v porovnaní s ostatnými európskymi krajinami.⁹¹ Vládne kampane v krajine prebiehajú už niekoľko rokov a sú postavené na uniformnom vzorci: informujú o boji vlády za slobodu, proti EÚ.⁹² Po roku 2010, podiel Maďarov, ktorí sa nepovažovali za Európanov, narástol na takmer 50%.⁹³

Súčasne je však viera v inštitúcie EÚ v Maďarsku výnimočne vysoká a Maďari sú taktiež prevažne proeurópski.⁹⁴ Orbánova vláda úspešne nasmerovala frustráciu nevoličov establišmentu na „Brusel“. Podľa prieskumu Medianu z októbra 2017, „Brusel“ a George Soros sú považovaní za väčšie hrozby než Rusko.

To tiež ukazuje, ako sa hodnotenia EÚ a Bruselu líšia. Väčšina Maďarov je stále proeurópska, Fidesz preto zámerne používa v billboardových kampaniach slovo „Brusel“ namiesto „Európska únia“. Odzrkadľuje to aj vyššie citovaný prieskum: ukazuje, že „Brusel“ považuje za hrozbu jeden a pol krát viac ľudí ako „Európsku úniu“.⁹⁵

Tie isté dáta ukazujú prečo môže Fidesz jednoducho odmietat návrhy EÚ ohľadom azylového systému a migrácie. Úroveň xenofóbie dosiahla v Maďarsku rekordnú výšku: takmer polovica Maďarov (48%), povedala že neexistujú žiadne argumenty, ktoré by ich presvedčili, aby

v krajine prijali imigrantov⁹⁶

Verejná podpora federalistických názorov nie je vysoká. Podľa prieskumu verejnej mienky Chatham House a Kantar Public, 53% maďarských respondentov úplne nesúhlasí s tým, aby sa z EÚ stali Spojené štáty európske s centrálnou vládou. Kým 45% maďarských respondentov povedalo, že EÚ by malo vrátiť niektoré svoje právomoci jednotlivým členským štátom, len 20% tvrdilo opak - že EÚ by mala dostať viac právomocí ako momentálne má.⁹⁷ Rektorka Národnej univerzity verejnej služby, Boglárka Kollár na margo výsledkov prieskumov Eurobarometra poznamenala, verejnosť v krajinách strednej a východnej Európy, ako maďarská, uprednostňuje viacrýchlostnú integráciu napriek tomu, že Maďarsko nie je súčasťou rôznych úrovni hlbšej integrácie, ako napríklad eurozóny.⁹⁸

Pokiaľ ide o postoje maďarskej verejnosti voči euru, prieskumy ukazujú zmiešané tendencie. Eurobarometer z roku 2018 ukazuje, že podpora pre zavedenie eura v posledných rokoch v Maďarsku stúpila. Dnes jednoznačná väčšina Maďarov (59%) podporuje zavedenie jednotnej meny.⁹⁹ Príčinou je aj skutočnosť, že proeurópske nálady sú pomerne vysoké a viera v inštitúcie EÚ je vyššia ako priemer ostatných členských štátov. Prieskum vypracovaný inštitútom IDEA však tvrdí niečo iné: podľa väčšiny respondentov Maďarsko nie je pripravené zaviesť jednotnú menu.¹⁰⁰

Zatiaľ čo provládni experti súhlasia s vyčkávacou taktikou, novovzniknutá stredopravá strana Občiansky svet odštartovala petíciu za referendum o zavedení eura, ktorému vyjadrili podporu prominentí konzervatívni ekonómovia a experti. Napriek tomu, že petícia bola odmietnutá Národnou volebnou komisiou, debata o jednotnej mene v maďarských médiách zosilnela. To zameralo pozornosť aj na tému viacrýchlostnej EÚ. Iniciatívu podporili známy maďarskí experti, vrátane bývalého ministra zahraničných vecí (Géza Jeszenszky), komisára EÚ (Péter Balázs), guvernéra Národnej banky Maďarska (Ákos Péter Bod) a bývalého po-

radcu Viktora Orbána (Kálmán Mizsei).¹⁰¹

Podľa iných ekonómov, vrátane bývalého člena LMP Pétera Róna, odpoveďou na Orbánov suverenistický, deštruktívny prístup nemá byť obhajoba zavedenia jednotnej meny. Namiesto strašenia následkami dvojrýchlostnej Európy a rýchleho zavádzania eura by sa malo Maďarsko snažiť o vytvorenie podmienok, vďaka ktorým bude pripravené na úspešnú integráciu do menovej únie.¹⁰²

V rovine inštitucionálnej architektúry viacrýchlostnej Európy, Ervin Csizmadia (maďarský think-tank Centrum pre férovú politickú analýzu) a politický poradca pre poslankyňu Európskeho parlamentu, Katalin Csiba¹⁰³ ju vnímajú ako nevyhnutnosť, ktorá vyplýva z evolučného procesu integrácie. Csizmadia tvrdí, že vzhľadom na odlišné úrovne vývoja, európska integrácia medzi 27 členskými štátmi nemôže a nemala by prebiehať jednotne.¹⁰⁴

Ďalší argument reprezentuje Róbert Csehi (Hochschule für Politik München an der Technischen Universität München)¹⁰⁵. Podľa neho bola integrácia po Maastrichtu uskutočňovaná prostredníctvom stupňovania koordinácie politik medzi členskými štátmi. Považuje to za samostatnú fázu integrácie, tzv. „nový intergovernmentalizmus“. Podľa neho na prehĺbenie integrácie nie je nutné vytvoriť nadnárodné, samostatné inštitúcie, je možné postupovať prostredníctvom medzivládnych zmlúv ako napríklad Fiškálny kompakt alebo Zmluva o založení Európskeho stabilizačného mechanizmu.

7.3. Poľsko

Ako bolo spomenuté v úvode, PiS a pracoví experti uprednostňujú medzivládny model európskej integrácie a odmietajú myšlienky o viacrýchlostnej Európe. Rovnako opozícia a stredoľaví experti nechcú, aby Poľsko zaostávalo za jadrom EÚ. Sú presvedčení, že PiS vytlačá Poľsko do úzadia – kritizovaním väčšiny riešení EÚ okrem tých, ktoré Poľsku prinášajú priamy zisk, ako aj investovaním neúmerného množstva času a úsilia do potenciálne výbušných iniciatív ako V4, Iniciatíva

91 Tárki, 2013: Értékek. www.tarki.hu/research/gazd-kult/2013/2013_zarotanulmany_gazd_kultura.pdf

92 Prieskumná agentúra zmerala vplyvy vládnej propagandy v jednej štúdiu, ktorá zistila, že voliči sú jeden a pol krát viac obávajú „Bruselu“ ako „EÚ“. <https://444.hu/2017/10/04/magyarok-tobbsege-pont-attol-fel-a-legjobban-amitol-a-kormany-szeretne>

93 PC, 2013

94 file:///C:/Users/Work%20Hard%20Play%20Hard/AppData/Local/Packages/Microsoft.MicrosoftEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/eb86_nat_hu_hu%20(1).pdf

95 <https://444.hu/2017/10/04/magyarok-tobbsege-pont-attol-fel-a-legjobban-amitol-a-kormany-szeretne>

96 <https://qubit.hu/2018/03/02/a-magyarok-gyulolnek-a-legjobban-mindenki-mast-europaban>

97 <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2017-06-20-future-europe-attitudes-general-public-tables.pdf>

98 http://old.polgariszemle.hu/?view=v_article&ID=625

99 https://ec.europa.eu/info/news/economy-finance/flash-eurobarometer-public-support-for-introducing-the-euro-continues-to-rise_en

100 <http://www.atv.hu/belfold/20171119-idea-euro-kozvelemeny-kutatasa>

101 <https://mno.hu/gazdasag/mar-most-is-a-kozoz-valuta-hatarozza-meg-az-eletunket-2415684>

102 http://mandiner.hu/cikk/20171017_rona_peter_ha_kimaradunk_lemaradunk_az_euro_mint_latszatyogyir

103 https://kettosmerce.blog.hu/2017/06/19/a_tobbsebesseg-es_europa_nem_uj_otlet_megis_meglephet

104 http://mandiner.hu/cikk/20180213_csizmadia_ervin_van_e_mas_eselyunk_mint_a_tobbsebesseges_europa

105 <https://pcblog.atlatszo.hu/2015/08/28/quo-vadis-europa-gondolatok-az-uj-kormanykozisegrol/>

troch morí, 16+1, alebo bilaterálnych vzťahov so Spojenými štátmi.

Opozičné strany kladú dôraz na to, čo EÚ Poľsku dáva – európsky pohár je pre nich poloplný, nie poloprázdny. To ale neznamená, že EÚ je bez chyby. Vyzdvihujú fakt, že najväčšie výzvy súčasnosti, či už je to ekonomika, klíma, migrácia a demografia, konkurencieschopnosť, alebo hybridné vojenské hrozby, nemožno efektívne riešiť individuálne. Čím silnejšou sa EÚ stane, tým lepšie pre jej členské štáty. „Ideálne by teda bolo (dnes to je, bohužiaľ, len zbožné želanie), ak by si Poľsko zvolilo cestu tak silnej integrácie vo vnútri EÚ, ako je to len možné“, povedala profesorka Renata Mieńkowska-Norkiene pre EURACTIV.pl.

Berúc do úvahy širší globálny kontext, menovite nepredvídateľnosť Spojených štátov, ich neistá budúcnosť v rámci NATO a nejasná pozícia Turecka v tejto organizácii, je pre Poľsko ešte kľúčovejšie, aby bolo zapojené do všetkých bezpečnostných a obranných iniciatív EÚ. Jeho zapojenie v regionálnych záväzkoch nie je samo o sebe nesprávne. Ale len v prípade, ak odrážajú širší rámec politik EÚ.

Ohľadom hospodárskeho vývoja „neexistuje alternatíva pre silnú podporu voľného pohybu v rámci EÚ, predovšetkým berúc do úvahy pokračujúce obchodné vojny (napríklad medzi Spojenými štátmi a Čínou alebo Iránom a Spojenými štátmi). Silnejšia hospodárska integrácia v rámci EÚ privedie Poľsko k zavedeniu eura ako meny. Je nanajvýš dôležité pristúpiť k tomu v čo najbližšej budúcnosti vzhľadom na predpokladanú novú globálnu krízu. Silnejšia integrácia vo Weimarskom trojuholníku paradoxne posilní poľskú pozíciu vo V4 a iných regionálnych zoskupeniach, pretože Poľsko je veľmi užitočným pre ostatné krajiny v regióne len vtedy, ak si zachová dobré vzťahy s tými najsilnejšími členskými štátmi EÚ. Spoliehaním sa len na Spojené štáty (a to sa v súčasnosti nezdá byť práve rozumným) sa Poľsko nikdy nemôže stať atraktívne pre pobaltské krajiny, Českú republiku, Slovensko alebo Slovinsko (takmer všetky tieto krajiny už zaviedli euro, takže nebudú mať záujem hazardovať v rámci EÚ)“, tvrdí profesorka Mieńkowska-Norkiene.

Momentálne je Poľsko v predvolebnom móde. V roku 2019 ho čakajú nielen voľby do Európskeho parlamentu, ale tiež národné parlamentné voľby. Nasledujúci rok prídu na rad prezidentské voľby. Kritická rétorika vlády voči EÚ sa tak v poslednej dobe zmiernila. A premietlo

sa to aj do praxe. Po verdikte Európskeho súdneho dvora sa vládna strana rozhodla rehabilitovať sudcov Najvyššieho súdu, ktorí boli pred časom prinútení odísť do dôchodku.

Okrem toho, strane PiS dýcha na krk Donald Tusk ako potenciálny prezidentský kandidát. Jeho mandát predsedu Európskej rady čoskoro skončí, čo u mnohých vládnych politikov vytvára obavy – Tusk si pre mnoho Poliakov podržal osobnú politickú charizmu, aj ako zástanca silnejšej Európy. S predsedom Európskej rady ako hlavným rivalom, a s výhľadom na voľby do Európskeho parlamentu, tak PiS mení prístup a volí menej protieurópsku rétoriku.

7.4. Slovensko

Na Slovensku je zapojenie sa do európskeho jadra spojené so slovenským členstvom v EMÚ a s ochotou participovať na prípadných iniciatívach v rámci daňových alebo sociálnych politik. Ďalšie dve oblasti – obrana, spravodlivosť a vnútro – nie sú v tomto kontexte diskutované. Napriek tomu, že Slovensko je v nich zapojené do väčšiny iniciatív.

Tri vlády, ktoré najviac ovplyvnila debata o „viacrychlostnej Európe“ (Fico 2012-2016, Fico 2016-2018, Pellegrini 2018) oficiálne podporili zapojenie krajiny do hlbšej integrácie, vrátane členstva v európskom jadre.

Formálnym míľnikom bol október 2017, keď traja najvyšší ústavní predstavitelia štátu – prezident Andrej Kiska, predseda parlamentu Andrej Danko a premiér Robert Fico – podpísali spoločnú deklaráciu o „zahraničnom smerovaní Slovenska“. Dokument hovoril o podpore pre „budúcnosť Slovenska v jadre EÚ a pokračujúce prehlbovanie eurozóny“. Premiér Fico dokonca tvrdil, že „Slovensko je proeurópskym ostrovom v strede Európy“.¹⁰⁶

Postoj troch najvyšších ústavných činiteľov podporili ekonomické i geopolitické argumenty. V septembri 2017 varoval poslanec Martin Fedor (Most-Híd) pred uviaznutím na periférii. „Budeme v jadre s možnosťou spolurozhodovať, alebo na okraji, ako hračka v rukách mocných. Neexistuje niečo ako geopolitické vákuum, kde si môžeme pokojne byť a myslieť si, že každý nás nechá na pokoji. Nemáme

inú možnosť, ak nechceme skončiť na periférii.“¹⁰⁷

Oficiálna podpora pre „európske jadro“ obsahovala dve podmienky. Premiér Fico, ako i ďalší vládni predstavitelia, zdôrazňovali, že nikdy nebudeme súhlasiť s „utečeneckými kvótami“. Povedané diplomatickejšim jazykom, nie je to „bianko šek“ pre budúcu podobu jadra. Ivan Korčok, štátny tajomník ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí, v júli 2017 povedal: „Tak ako každý v EÚ, aj my sa budeme snažiť presadiť maximum z vlastných predstáv. Tie sú v mnohom spoločné (s Francúzskom), ale zďaleka to neznamená, že sú identické vo všetkom. Slovensko je pripravené na hlbšiu integráciu všade tam, kde to prinesie pridanú hodnotu pre nás a celú EÚ. Ale na ideu jadra nevystavujeme bianko šek.“¹⁰⁸

Ďalšou výhradou spojenou s povahou „jadra“ je, že má ostať otvorené. Ivan Korčok v júni 2017 povedal: „Hovoríme jednoznačne, že jadro musí ostať otvorené. Nesmie to byť exkluzívna skupina štátov, ktorá sa uzavrie a neumožní ostatným aj v prípade, že by mali záujem sa na tejto selektívnej integrácii zúčastniť.“¹⁰⁹

Tento názor zdieľa aj SaS – jediná mainstreamová strana zastúpená v národnom parlamente, ktorá otvorene vzniesla námietky voči myšlienke zapojenia sa do hlbšie integrovaného jadra. Otvorenosť by garantovala, že Slovensko by nezostalo úplne mimo, ak keď by nebolo zapojené do všetkých integračných iniciatív. „V takom prípade sa niet čoho obávať. V momente, keby nám jednotlivé politiky zvyšujúce mieru integrácie nevyhovovali, mali by sme ostať mimo nich“, povedal Martin Klus.¹¹⁰

Niektorí experti upozorňujú, že pojem európskeho jadra je stále nejasný a ešte sa len formuje. Podľa politológa Jozefa Bátoru (Katedra politológie, Univerzita Komenského v Bratislave) sa používa ako

¹⁰⁷ Zostať na okraji Európskej únie mimo jadra si nezaslúžime, myslí si Fedor. Topky.sk, 10. Septembra, 2017. Dostupné z: <https://www.topky.sk/cl/100535/1655301/zostat-na-okraji-europskej-unie-mimo-jadra-si-nezasluzime--mysli-si-fedor> citované 20. októbra, 2018.

¹⁰⁸ I. Korčok v Paríži: Na podobu jadra európskej integrácie nevystavujeme „bianko šek“. Veľvyslanectvo Slovenskej republiky v Paríži. Dostupné z: https://www.mzv.sk/web/pariz/detail/-/asset_publisher/bZtjMy3iNwbo/content/i-korcok-v-parizi-na-podobu-jadra-europskej-integracie-nevystavujeme-bianko-sek-/101827p_auth=GAmqV9up&_101_INSTANCE_bZtjMy3iNwbo_redirect=%2Fweb%2Fpariz%2Fspravy citované 20. októbra, 2018.

¹⁰⁹ Jadro Európskej únie musí ostať otvorené – Ivan Korčok. Slovenský rozhľad, 22. júna, 2017. Dostupné z: <http://www.slovenskyrozhlad.sk/?jadro-eur%f3pskej-%fAnie-mus%ED-osta%9D-otvorene%9E-%96-ivan-kor%e8ok,4318> citované 20. októbra, 2018.

¹¹⁰ Tamtiež.

¹⁰⁶ Danko, Fico a prezident Kiska rokovali na Bratislavskom hrade, dospeli k zhode. SME.sk, 23. Október, 2017. Dostupné z: <https://domov.sme.sk/c/20678975/slovensko-kiska-fico-danko-eu-integracia.html> citované 20. októbra, 2018.

„rétorický nástroj na vytváranie normatívneho tlaku na reformy u nás“.¹¹¹

P. Mihók, predseda Slovenskej obchodnej a priemyselnej komory, bol v roku 2017 jedným z mála, ktorí zdôrazňovali riziká viacrýchlostnej Európy a slovenského zapojenie sa do jadra EÚ. „(Naša) cesta určite nie je v dvoj- či viacrýchlostnej Európe. Je to iba ďalší krok k dezintegrácii a v konečnom dôsledku k oslabeniu všetkých členských krajín.“¹¹²

Na začiatku roku 2018 to vyzeralo tak, že zástancovia „hlbšej integrácie“ mali

111 Batora: Jadro EÚ využívajú ako nástroj rétoriky, ako pojem sa stále formuje. Teraz.sk, 18. augusta, 2017. Dostupné z: <http://www.teraz.sk/slovensko/batora-jadro-eu-vyuzivaju-ako-nas/276004-clanok.html?mostViewedArticlesInSectionTab=2> citované 20. októbra, 2018.

112 P. MIHÓK: V Európskej únii je stále veľa deliacich čiar. Teraz.sk, 4. apríla, 2017. Dostupné z: https://www.teraz.sk/ekonomika/pmihok-v-eu-je-stale-vela-deliacich-clar/252720-clanok.html?combinedGlobalTab_zamestnajs=1 citované 10. októbra, 2018.

navrch ako v diskusiách, tak v politickom vplyve. SaS bola jedinou významnejšou mainstreamovou stranou vyjadrujúcou námietky. Akokoľvek boli argumenty o európskom jadre povrchné, bola to hlavná politická línia oficiálne vyjadrená a podporená tromi najvyššími ústavnými činiteľmi štátu – prezidentom, predsedom parlamentu a predsedom vlády.

V nasledujúcich mesiacoch sa ale stav zmenil. Politická kríza vyvolaná vraždou novinára Jána Kuciaka a jeho snúbenice viedla nielen k výmene predsedu vlády Roberta Fica a k čiastočnej rekonštrukcii vlády¹¹³; oslabilo to tiež existujúci (pravdepodobne formálny) kompromis

113 Pre bližší popis udalostí a debaty o možných následkoch, viď napríklad: Radovan Geist: Korruption und Vetternwirtschaft. Die Slowakei in der politischen Systemkrise. Friedrich Ebert Stiftung, 2018. Dostupné z: <https://library.fes.de/pdf-files/id-moe/14370.pdf>

o orientácii slovenskej zahraničnej – a európskej – politiky.

Oficiálne nebola žiadna zmena smerovania vyhlásená. Premiér Pellegrini zdôrazňuje, že Slovensko sa chce podieľať na hlbšej integrácii (nedávno počas návštevy prezidenta Emmanuela Macrona v Bratislave). Jeho ambície už pravdepodobne ale nie sú ďalej zdieľané lídrami dvoch najsilnejších strán vo vládnej koalícii – Robertom Ficom (SMER-SD) a Andrejom Dankom (SNS). Momentálne vidia vyššiu hodnotu v šírení konšpirácií, kritizovaní politiky EÚ voči Rusku či konfliktu na Ukrajine, alebo v útokoch na občiansku spoločnosť a médiá.

Zatiaľ je priskoro tvrdiť, či to bude znamenať oficiálnu zmenu postoja ich politických strán smerom k integrácii EÚ alebo aký to bude mať vplyv na vnímanie EÚ alebo jej hlbšej integrácie verejnosťou.

8. POROVNÁVANIE NEPOROVNATEĽNÉHO?

Diskusia o hlbšej integrácii, viacrýchlostnej Európe alebo európskom jadre EÚ sa v jednotlivých krajinách V4 v detailoch odlišujú. Vstupujú do nich domáce politické krízy, konflikty, nastavenia verejného diskurzu. Každú štruktúrovanú analýzu postojov ďalej komplikuje fakt, že politickí aktéri používajú tieto pojmy pomerne ľubovoľne, podľa aktuálnej potreby, vyplývajúcej aj z momentálnych konfliktov s oponentmi.

Existuje ale niekoľko aspektov debaty, vnímania alebo postojov, ktoré sú podobné vo všetkých Vyšehradských krajinách:

- Možnosť viacrýchlostnej integrácie pôsobí dvojsečne: predstavitelia Vyšehradských krajín, rovnako ako experti, opakovane zdôrazňujú potrebu zachovať otvorenú povahu budúceho európskeho jadra. Na verejnosť a politické diskusie však viac vplýva priamy strach z toho, že „viacrýchlostná Európa“ bude viesť k vytvoreniu uzavretého klubu. Tým, ktorí si neželajú (alebo sa nemôžu) byť jeho členmi, zostane už len stále menej významné „obyčajné“ členstvo v EÚ.

- Dôležitá rola eura: aj krajiny, ktoré nie sú súčasťou EMÚ, si uvedomujú, že hlbšie integrovaná eurozóna, pokiaľ možno s vlastnými rozpočtovými nástrojmi, zdieľaním rizík, atď., môže vytvoriť v rámci EÚ „tvrdé jadro“ – oficiálne otvorené tým, ktorí zostali mimo, no v praxi čím ďalej tým viac uzatvorené. Zaujímavé je, že táto obava nevedla k výraznému posunu oficiálnych postojov k zavedeniu eura v Českej republike, Maďarsku a Poľsku.

- Možné náhle posuny v postojoch: diskusia o „viacrýchlostnej Európe“ je súčasťou konfliktu medzi vládou a opozíciou, alebo medzi vládnymi stranami navzájom. Zmena v politickom zoskupení vo vláde tak môže viesť k rýchlym posunom v oficiálnych postojoch.
- Povrchnosť diskusie: Hlavní politickí aktéri, vrátane najvyšších predstaviteľov štátov, vyjadrujú svoju podporu alebo výhrady k viacrýchlostnej

Európe a zapojením ich krajín do jadra často nejasne a s nedostatkom pripravených argumentov. Alternatívne pojmy (ako „Európa otčín“) alebo myšlienky na hlbšiu spoluprácu (európska armáda, európska minimálna mzda, atď.) sú v diskusiách používané bez náležitých detailov, a následne je od nich upustené alebo nie sú ďalej špecifikované. To znižuje vplyv Vyšehradských krajín (individuálne i ako celku) v diskusii o budúcnosti EÚ.

- V súčasnosti je nepredstaviteľné, že si Maďarsko a Poľsko zvolia možnosť členstva v EMÚ, alebo sa zaviazajú ku konkrétnemu dátumu vstupu. V Českej republike bude strategický postoj k európskej integrácii ovplyvnený výsledkom aktuálneho vnútropolitického vývoja. Ak si Slovensko zachová súčasnú oficiálnu líniu v EÚ, Vyšehradské krajiny môžu čeliť situácii, kedy by spájanie zachovania zdania úzkej spolupráce vo V4, s aktívnou participáciou na „európskom jadre“, znamenalo politický pokus o kvadratúru kruhu.

9. ODPORÚČANIA

Predložené odporúčania vychádzajú z troch predpokladov:

- Účasť Slovenska na projektoch hlbšej európskej integrácie je v strategickom záujme krajiny a je v zhode s dlhodobou stratégiou politiky Slovenska v EÚ;
- Slovensko má záujem o udržanie a rozvíjanie hospodárskej, politickej a kultúrnej spolupráce so susednými krajinami, vrátane krajín Vyšehradskej štvorky;
- Základným rámcom pre rozvoj bilaterálnych vzťahov Slovenska je naše členstvo v Európskej únii a s ním spojené záväzky.

Pri formulácii odporúčaní boli brané do úvahy nasledujúce limity / rámce:

- Plná participácia Slovenska na diskusiách o budúcnosti Európskej únie nám umožní formovať, nie však kontrolovať jej budúcu podobu, vrátane alternatívy „viacrýchlostnej integrácie“. Musíme sa preto pripraviť na alternatívu, že posilňovanie spolupráce v rámci užšej skupiny krajín môže limitovať naše možnosti spolupráce v rámci V4, najmä v rovine formulácie spoločných stanovísk k politickým témam.
- Hoci členstvo v menovej únii nie je formálnou podmienkou participácie na užšej spolupráci v rámci EÚ (žiadne formálne podmienky neboli, a s najväčšou pravdepodobnosťou nebudú formulované), centrálna úloha menovej politiky a jej presahy do ostatných oblastí vytvárajú rozdielny tlak na spoluprácu pre krajiny, ktoré prijali spoločnú menu, než pre krajiny ostávajúce mimo nej. EMU tak bude centrálnou platformou pre prehlbovanie politickej spolupráce v EÚ (čo neznamená,

že takáto spolupráca automaticky zahrnie všetkých členov menovej únie).

- Vytváranie pomyselného „európskeho jadra“ nebude jednorazovým aktom, ktorý rozdelí Európsku úniu na „členov klubu“, a tých mimo. Bude postupným procesom paralelného prehlbovania spolupráce vo viacerých oblastiach, z ktorých budú hrať úlohu ohnísk, kľúčových bodov, z ktorých budú vychádzať tlak na integráciu v iných oblastiach. Jedným z nich je euro / eurozóna (viď vyššie), dôležité však môže byť aj prehlbovanie užšej spolupráce v oblasti spravodlivosti / vnútra, či v boji proti daňovým podvodom a agresívnemu daňovému plánovaniu.
- Takto spomínaná „viacrýchlostná integrácia“ sa bude, v prvom rade, odvíjať v rámci existujúcich európskych zmlúv. Zásadnejšia reforma primárneho práva EÚ nie je v krátko- a strednodobom horizonte (do 10 rokov) pravdepodobná. V prípade nutnosti budú viaceré krajiny EÚ ochotné pristúpiť aj k prehlbovaniu spolupráce mimo existujúceho zmluvného rámca, samostatnými medzivládnymi dohodami. Formálne môže existovať záväzok včleniť takto prijaté dohody do primárneho práva EÚ, ten sa však nemusí v strednodobom horizonte realizovať.
- Prípadná posilnená spolupráca (na akomkoľvek právnom základe) bude formálne otvorená všetkým členom Európskej únie (v niektorých prípadoch, napr. v oblasti obrany a bezpečnosti, aj krajinám mimo EÚ). Faktické bariéry neskoršieho pripojenia sa však budú časom rásť

– najmä v prípade, ak bude plná participácia na užšej spolupráci podmienená participáciou na užšej, posilnenej spolupráci v inej oblasti.

Na základe uvedených predpokladov a rámcových podmienok formulujeme nasledujúce odporúčania v troch oblastiach:

Pôsobenie Slovenska v EÚ:

- V diskusiách o prehlbovaní európskej únie má Slovensko prihladať a partnerom otvorene komunikovať záujem na udržaní úzkej spolupráce v rámci V4. To neznamená byť „advokátom“ Vyšehradskej skupiny, či konkrétnych vlád krajín V4, ale jasnú artikuláciu snahy vytvárať čo najlepšie podmienky pre rozvoj spolupráce so susednými krajinami. V tejto súvislosti je kľúčová najmä spolupráca v hospodárskej a kultúrnej oblasti, konkrétne otázky voľného pohybu osôb, tovarov a služieb, rozvoja dopravnej, energetickej a informačnej infraštruktúry, spolupráce v oblasti vzdelávania, vedy a výskumu, a pod.
- Vzhľadom na to, že v súčasnej situácii je nepravdepodobné, že sa Maďarsko či Poľsko v krátkodobom horizonte pripoja k viacerým oblastiam hlbšej integrácie (eurozóna, EPPO, prípadne budúce iniciatívy v azylovej či migračnej politike, je v záujme Slovenska udržiavať iniciatívy maximálne otvorené pre budúcných záujemcov. V relevantných prípadoch je možné využiť inštitút „pozorovateľa“, vďaka ktorému by na spolupráci mohli v obmedzenej miere participovať aj krajiny, ktoré sa k nej nepripojili.

Pôsobenie smerom k partnerom V4

- Prioritou pre prehĺbovanie vzťahov v rámci Vyšehradskej štvorky je oblasť hospodárskej spolupráce, kultúry, vzdelávania a výskumu. Slovensko by sa malo zamerať na prinášanie konkrétnych návrhov, projektov, podľa možnosti synergických s aktivitami EÚ (napr. možnosť financovania z prostriedkov EÚ; synergie s európskymi programami, iniciatívami a pod.)

Vnútroslovenská diskusia

- Diskusia o budúcnosti EÚ a miesta Slovenska v nej by sa mala posunúť do roviny konkrétnych, vecných návrhov na zlepšenie fungovania Európskej únie – v rámci celej EÚ 27, alebo užšom, ak je to nevyhnutné.

Koncept „európskeho jadra“ je pre odbornejšiu diskusiu málo konkrétny (či príliš mnohoznačný), pre verejnú potenciálne zavádzajúci. Debata o tom, či má byť Slovensko súčasťou „jadra“ alebo nie, tak ľahko skĺzne ku krajným pozíciám, v ktorých je ťažké hľadať a prijímať praktické kompromisné riešenia. Z hľadiska legitímnosti budúcich rozhodnutí o postojoch Slovenska voči vývoju v EÚ je vhodné identifikovať a jasne pomenovať vyššie spomínané „ohniská“ prehĺbovania integrácie: kľúčové oblasti, pri ktorých (ne)účasť na hlbšej integrácii (či už vo forme koordinácie národných politík, ich harmonizácie, alebo prenesenia právomocí na európsku úroveň) bude ovplyvňovať schopnosť a možnosť spolupracovať na integračných projektoch v ďal-

ších oblastiach.

- Vo vzťahu k našej spolupráci vo formáte V4 je kontraproduktívne vyvolávať vo verejnej diskusii nerealistické očakávania: formát V4 je dôležitou platformou pre kultúrnu, potenciálne aj ekonomickú spoluprácu, no nemožno ho chápať ako nejakú stálu koalíciu, prostredníctvom ktorej môžeme a máme presadzovať naše záujmy v EÚ. Komunikácia by mala zdôrazniť nevyhnutnosť kompatibilnosti vyšehradskej spolupráce, so záujmami a záväzkami Slovenska ako člena EÚ, ako aj s našim strategickým záujmom zúčastňovať sa na prehĺbovaní integrácie.

**VYŠEHRADSKÉ KRAJINY
A VIACRÝCHLOSTNÁ EURÓPA:
VNÍMANIE, POZÍCIE, STRATÉGIE**

Euro Policy

 MINISTERSTVO
ZAHRANIČNÝCH VEČÍ
A EURÓPSKÝCH ZÁLEŽITOSTÍ
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

 GOOD
IDEA
SLOVAKIA